

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ, ДИСТАНЦІЙНОГО ТА
ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

Кафедра фінансів та обліку

**ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА
ДЕТІНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАПОБІГАННЯ
ВІДМИВАННЮ КОШТІВ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу заочної форми навчання
БІЛИЙ Роман Ігорович

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
ПАЦУЛА Ольга Ігорівна

Рецензент
доктор економічних наук, професор
Андрій ЗАВЕРБНИЙ

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«20» березня 2024 р., протокол № 10

завідувач кафедри фінансів та обліку,

_____ МЕЛЬНИК С.І.
(підпис)

Львів
2024

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання

Кафедра *фінансів та обліку*

Освітній ступінь *«магістр»*

Галузь знань *07 «Управління та адміністрування»*

Спеціальність *072 «Фінанси, банківська справа та страхування»*

Назва освітньої програми *«Фінансова розвідка»*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

фінансів та обліку

_____ Степан МЕЛЬНИК

«20» листопада 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Білого Романа Ігоровича

1. Тема роботи **«Зниження рівня корупції як основна передумова детінізації Національної економіки та запобігання відмиванню коштів»**

керівник роботи **ПАЦУЛА Ольга Ігорівна, кандидат економічних наук, доцент**

затверджені наказом ЛьвДУВС від **«17» листопада 2023 р. № 1403 о/с**

2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи **«15» березня 2024 р.**

3. Вихідні дані до роботи. **Законодавчі та нормативно-правові акти з питань протидії корупції, наукова література із зазначеної тематики, дані статистичних видань та інтернет ресурси.**

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити). **З'ясувати сутність корупції як соціального явища в суспільстві; опрацювати нормативно-правове регулювання у сфері запобігання корупції, назвати передові та фундаментальні механізми запобігання корупції, здійснити аналіз рівня корупції, надати оцінку рівня корупції та ризиків економічній безпеці України, пов'язаних з корупцією, проаналізувати типові схеми та корупційні дії стосовно тінізації Національної економіки, розробити вектори вдосконалення антикорупційного законодавства та рекомендації, щодо вдосконалення заходів і засобів протидії корупції в Україні.**

5. Перелік графічного матеріалу (додатків). **«Рейтинг Індексу сприйняття корупції "Corruption Perceptions Index – CPI" від Transparency International» ; «Місце України в рейтингу сприйняття корупції» ; Оцінка корупції серед рейтингу проблем за 2021-2022 роки; Загальні індекси сприйняття поширеності корупції за 5-бальною шкалою за 2021-2022 роки; Оцінки динаміки рівня корупції за 2021-2022 роки; «Загрози корупції для національної економіки України»; Розподіл корупційних правопорушень за юрисдикцією у ЄДРСР в період з 01.01.2021 по 31.12.2021 року; Розподіл корупційних правопорушень за юрисдикцією у ЄДРСР в період з 01.01.2022 по 31.12.2022 року; Розподіл корупційних правопорушень за юрисдикцією у ЄДРСР в період з 01.01.2024 по 04.03.2024 року.**

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ПАЦУЛА О.І.		
2	ПАЦУЛА О.І.		
3	ПАЦУЛА О.І.		

7. Дата видачі завдання «20» листопада 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	20.11.2023-25.11.2023	Виконано
2	Написання першого розділу	01.12.2023-29.12.2023	Виконано
3	Написання другого розділу	01.01.2024-15.01.2024	Виконано
4	Написання третього розділу	16.01.2024-30.01.2024	Виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	31.01.2024-04.03.2024	Виконано
6	Оформлення роботи	04.03.2024-10.03.2024	Виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)БІЛИЙ Р. І.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)ПАЦУЛА О. І.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

БІЛИЙ Р.І. Зниження рівня корупції як основна передумова детінізації Національної економіки та запобігання відмиванню коштів. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню теоретичних основ та надання практичних рекомендацій щодо зниження рівня корупції, як основної передумови детінізації Національної економіки та запобігання відмиванню коштів. Визначено вплив корупції на тінізацію Національної економіки та відмивання коштів. Проаналізовано нормативно-правову базу щодо детінізації Національної економіки, визначено відповідальність за корупційні дії та відмивання (легалізацію) доходів, одержаних злочинним шляхом. Здійснено аналітичну оцінку сучасного рівня корупції в Україні, чинники, які сприяють зростанню рівня корупції. Доведено негативний вплив корупції на стан тінізації Національної економіки та відмивання коштів. Визначено стратегічні пріоритети подолання корупції, як основної передумови детінізації Національної економіки та запобігання відмиванню коштів.

Ключові слова: тіньова економіка, детінізація економіки, корупція.

ANNOTATION

BILYI R.I. Reducing the level of corruption as the main prerequisite for the detinization of the National Economy and the prevention of money laundering. - Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 "Finance, banking, insurance and stock market". – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2024.

The qualification work is devoted to the study of the theoretical foundations and the provision of practical recommendations on reducing the level of corruption, as the main prerequisite for the detinization of the National Economy and the prevention of money laundering. The impact of corruption on shadowing the National Economy and money laundering is determined. The normative-legal framework regarding the detinization of the National Economy has been analyzed, responsibility for corruption and laundering (legalization) of proceeds obtained through crime has been determined. An analytical assessment of the current level of corruption in Ukraine, the factors contributing to the growth of the level of corruption, was carried out. The negative impact of corruption on the shadowing of the National Economy and money laundering has been proven. The strategic priorities of overcoming corruption have been determined, as the main prerequisite for the detinization of the National Economy and the prevention of money laundering.

Keywords: shadow economy, detinization of the economy, corruption.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ, ЯК ОСНОВНОЇ ПЕРЕДУМОВИ ДЕТИНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ.....	9
1.1.Корупція як соціальне явище в сучасному суспільстві	9
1.2. Нормативно-правове регулювання у сфері запобігання та протидії корупції	16
1.3.Передові та фундаментальні механізми запобігання та протидії корупції	21
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2.АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РІВНЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	28
2.1. Аналіз рівня корупції, як деструктивного явища в суспільстві	28
2.2.Оцінка рівня корупції та оцінка ризиків економічній безпеці України, пов'язаних з корупцією	36
2.3.Типові схеми та корупційні дії стосовно тінізації Національної економіки	46
Висновки до розділу 2.....	51
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	53
3.1.Вектори вдосконалення антикорупційного законодавства України	53
3.2. Вдосконалення заходів і засобів протидії корупції в Україні.....	57
Висновки до розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Корупція в Україні завжди була і є досить болючою проблемою, яка постійно несе загрозу Національній економіці України, створює сприятливе середовище для тінізації Національної економіки, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Відповідно до цього необхідно модернізувати механізм боротьби із корупцією та всіма її проявами, вносити зміни до кримінального та антикорупційного законодавства, запозичувати позитивний досвід світових країн, щодо зниження рівня корупції.

Проблеми зниження рівня корупції, як основної передумови детінізації Національної економіки та запобігання відмиванню коштів, досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як В. Гроздецький, Є. Невмержицький, М. Руденко, В. Козак, М. Мельник, О. Хмара, К. Бабенко, О. Джу́жа, В. Навроцький, Л. Багрій-Шахматов, С. Клімова та інші, праці який використано у даній роботі. Для написання даної кваліфікаційної роботи використано також чинну нормативно-правову базу України, аналітичні та статистичні дані НАЗК, Національної поліції України, дані Державної служби фінансового моніторингу, інформаційні ресурси всесвітньої мережі Інтернет. Втім, питання зменшення рівня корупції, як основної передумови детінізації Національної економіки та запобігання відмиванню коштів є недостатньо вивченим і розробленим та потребує подальшого глибокого наукового дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є вивчення та обґрунтування теоретичних і практичних засад боротьби з корупцією, вивчення корупції як соціального явища, аналіз та оцінка рівня корупції в Україні, зменшення рівня корупції, як основної передумови детінізації Національної економіки та запобігання відмиванню коштів, вироблення напрямів вдосконалення механізмів запобігання та протидії корупції.

Досягнення обраної мети обумовило необхідність вирішення таких **завдань:**

- визначити теоретичні основи запобігання та протидії корупції, зменшення рівня корупції;
- дослідити корупцію як соціальне явище в сучасному суспільстві, зрозуміти історичні передумови та причини корупції;
- дослідити і проаналізувати чинне законодавство України у сфері боротьби з корупцією, запобігання та протидії корупції, навести правові норми, що встановлюють відповідальність за вчинення корупційних дій;
- проаналізувати передові та фундаментальні механізми запобігання та протидії корупції;
- здійснити аналіз та надати оцінку рівня корупції в Україні станом на 2021-2023 роки;
- визначити і розкрити типові схеми та корупційні дії, що призводять до тінізації Національної економіки та сприяють легалізації (відмиванню) коштів;
- сформулювати вектори вдосконалення механізмів протидії та запобігання корупції, вектори вдосконалення антикорупційного законодавства України.

Об'єктом дослідження є корупція в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти запобігання та протидії корупції, зменшення рівня корупції, розвитку механізмів протидії корупції, як передумови детінізації Національної економіки та запобігання відмиванню коштів.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі використано сукупність різних методів наукового пізнання. Загальний підхід до визначення змісту і структури роботи ґрунтується на основі системного методу та аналізу. З метою висвітлення і розкриття обраної теми використовувалися такі наукові методи, як метод пояснення, класифікації, опису, метод індукції та дедукції.

Обґрунтування висновків здійснювалося за допомогою методів наукового абстрагування та узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів:

— удосконалено механізм протидії та запобігання корупції, зниження рівня корупції, як передумови детінізації Національної економіки та запобігання відмивання коштів, шляхом визначення напрямів вдосконалення механізмів боротьби з корупцією, надання відповідних рекомендацій.

Основний зміст роботи. У першому розділі визначено теоретичні основи запобігання та протидії корупції, як основної передумови детінізації Національної економіки та запобігання відмивання коштів, розкрито поняття корупції, як соціального явища, проаналізовано чинне законодавство у сфері запобігання та протидії корупції, визначено юридичну відповідальність за вчинення корупційних дій, наведені передові та фундаментальні механізми запобігання та протидії корупції.

Другий розділ передбачає аналіз та оцінку рівня корупції в Україні, наведені типові корупційні схеми, наслідком яких є тінізація Національної економіки та збільшення рівня відмивання коштів.

У третьому розділі висвітлено вектори вдосконалення механізму протидії та запобігання корупції, описано вектори вдосконалення антикорупційного законодавства.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (42 найменування на 5 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 74 сторінки, із них основний текст-63 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ, ЯК ОСНОВНОЇ ПЕРЕДУМОВИ ДЕТІНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ

1.1. Корупція як соціальне явище в сучасному суспільстві

На сьогоднішній день існує чимала кількість загроз економічній безпеці держави, чинників, що сприяють тінізації Національної економіки та легалізації(відмиванню)коштів, одержаних злочинним шляхом. Однією із найбільших і найсерйозніших загроз залишається корупція, яка досягнула фактично всі сфери життєдіяльності суспільства, і що найгірше, присутня у вищих органах законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. За оцінками закордонних експертів, корупція в Україні є великою проблемою, що гальмує процес євроінтеграції нашої країни, значно псує авторитет України на міжнародній арені, поділяє населення на бідних і багатих осіб, створюючи між ними величезну прірву.

Таким чином, стає зрозуміло, що зменшення рівня корупції посприяло б вирішенню дуже багатьох економічних, соціальних та політичних проблем України, в тому числі допомогло б вивести з тіні великий відсоток української економіки та дозволило б ускладнити процес відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом для злочинців, що б фактично зменшило кількість кримінальних правопорушень, передбачених ст.209 КК України, тобто легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Перш за все, щоб розробити методи і рекомендації стосовно боротьби з корупцією, необхідно зрозуміти суть цього явища, звідки воно походить і як давно існує в суспільстві, що породжує корупцію та надати їй визначення. Існують різні підходи до визначення корупції, дане явище розглядають у соціальному, правовому, політичному, побутовому та багатьох інших аспектах, саме тому визначень корупції існує безліч, що породжує собою

проблему перед науковцями, оскільки такий фактор ускладнює процес дослідження.

З точки зору правового аспекту, корупція-це використання особою, яка відповідно до ч.1 ст.3 Закону України “Про запобігання корупції” належить до суб’єктів корупційних правопорушень, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей [27].

У науковій літературі зазначають, що термін корупція походить від латинського слова “correi”, що перекладається як обов’язкова причетність кількох представників однієї із сторін до справи та латинського слова “rumperе”, що означає порушувати, ламати, скасовувати, пошкоджувати. В результаті утворюється самостійний латинський термін “corrumperе”, що значить участь діяльності кількох осіб, як правило не менше двох, метою яких є “руйнування”, ”псування”, ”пошкодження” нормального розвитку судового процесу або процесу управління справами суспільства. Зокрема, про це зазначає науковець Невмержицький Євген Васильович в одній із своїх монографій і таке визначення можна знайти у багатьох підручниках, посібниках, електронних ресурсах [23,с.12].

Більшість енциклопедій та тлумачних словників, що друкувалися за часів радянського союзу ,зазначають у своїх тлумаченнях, що корупція притаманна буржуазній державі, де наявна експлуатація людини людиною, де існує капіталістичне суспільство ,і зробивши умовивід можна дійти висновку, що у соціалістичній країні, корупція, як явище взагалі неможлива, але звісно така думка є хибною. Адже, у радянському союзі, корупція навпаки процвітала і до кінця 80-х років ХХ століття призвела до дефіциту практично

всіх товарів, навіть першої необхідності, а згодом це стало однією із причин розвалу радянського союзу.

Під корупцією в радянські часи вважалася поширена у капіталістичних країнах підкупність і продажність серед державних, політичних і громадських діячів, а також урядовців і службовців державного апарату [34,с.426].

Варто вказати, що в радянські часи поняття корупція тісно перепліталось із поняттям хабарництва і розцінювалось як злочин, що полягає в одержанні службовою особою особисто чи серед посередників матеріальних цінностей чи будь-якої іншої матеріальної вигоди для себе за вчинення певних дій, в інтересах тої людини яка дає хабар, причому ці дії одержувач хабара міг вчинити використовуючи своє службове становище [18,с.9].

Лауреат Нобелівської премії миру та колишній Президент Коста-Рики Оскар Аріас Санчес вважав, що корупцією є таємна змова між державними службовцями та бізнесменами для досягнення протизаконних і аморальних переваг [7,с.7].

Досить легко погодитися із цією думкою, особливо у сучасних реаліях України, де корупція, на жаль, має місце у правоохоронних органах, у вищих органах державної влади, у органах місцевого самоврядування, таким чином представники влади, злочинного бізнесу, чиновники йдуть на угоду один з одним, кожен із них одержує неправомірну вигоду з метою власного збагачення, а страждають від цього звичайні українці, і вимушені економити на собі і своїй сім'ї та жити за мізерну заробітню плату.

Також корупційність владних органів показує людям негативний приклад, що все можна купити, будь-які проблеми можна вирішити за гроші, хабар необхідно заплатити, щоб отримати кращі послуги чи перевагу над чимось. Відповідно корупція пронизує всі прошарки суспільства і менталітет пересічних громадян вже складений так, що корупція починає сприйматися як абсолютно нормальне явище.

Варто усвідомити, що корупція існує в будь-якій державі, навіть найбільш розвиненій, такій як Німеччина, США, Японія, Китай. Корупційні прояви існували у різні часи, і фактично доки живе людство, держава, суспільство, доти і буде існувати корупція як соціальне явище, нажаль, так закладені людський менталітет та свідомість. Людина схильна до спокуси, до “легких грошей”, кожен хоче жити заможнo, отримувати високі доходи.

Сумно лиш, що спокуса матеріальної вигоди переважає в людині честь, порядність, справедливість, страх відповідальності перед законом. Не дивлячись на правові, релігійні, моральні заборони, люди все рівно будуть вчиняти корупційні дії, задля власного збагачення, це буде навіть за тих умов, коли Україна стане провідною Європейською державою з розвинутою економікою та потужним авторитетом на світовій арені, адже так закладений людський менталітет.

Виникають досить цікаві питання, а коли взагалі корупція починає формуватися як соціальне явище на території сучасної України? За яких умов і з яких причин корупція виникла в Україні? Щоб дати відповіді на ці питання, і тим самим краще зрозуміти сутність корупції, її причини, варто звернутися до історичного аспекту.

Перші згадки про корупцію в Україні з'являються ще за часів Київської Русі у літописах XIII століття. Гарним прикладом існування корупції в ті роки є так звана Двінська уставна грамота 1397-1398 років. У Двінській уставній грамоті описано визначення незаконної вигоди за здійснення офіційних владних повноважень і називався цей злочин-“мздоїмство”, також ще зустрічається термін “посула” [15,с.4].

Видно з історичних джерел, що вже тоді, в XIII-XIV століттях корупція вважалася досить серйозним злочином і за його вчинення передбачалася застосування такого суворого покарання, як смертна кара. Погіршення ситуації з корупцією постало після 1654 року, коли Гетьман Війська Запорозького Богдан Хмельницький скликав Переяславську раду і одним із

питань було оформлення українсько-московського військово політичного союзу.

Саме тому, корупція, як “ракова пухлина” стала поширюватися на територію України, активно вжилася в соціальне буття козацтва, існують навіть розповіді коли звичайний козак дарував млин, землю сотнику чи полковнику, за одержання певних переваг чи послуг, і це вже можна вважати корупцією. Не дивлячись на такі факти, є досить багато документів, які свідчать, що наші предки намагалися боротися з корупцією.

Для прикладу, в Конституції Гетьмана Війська Запорозького Пилипа Орлика 1710 року, згадується поняття корупції і зазначено, що це явище, яке згубно діє на весь державний устрій. Також в Конституції Пилипа Орлика визначено перелік корупційних дій і необхідність боротьби з корупцією [15, с.5].

На жаль, коли Україна стала незалежною державою, весь цей негативний корупційний спадок нам передався, і з проявами корупції ми боремося по сьогоднішній день. Корупція в Україні сьогодні є негативним соціальним явищем, що має системний характер і проявляється у всіх регіонах України. На рахунок корупції в Україні, ми прийшли до певної неоднозначної думки.

По-перше, так, справді, Україна є досить корумпована країна.

У 2023 році Україна отримала 36 балів та посіла 104 місце в оновленому світовому рейтингу Індексу сприйняття корупції "Corruption Perceptions Index – CPI" від Transparency International та незмінно перебуває серед корумпованих країн світу. Світовими лідерами у боротьбі з корупцією є Данія із 90 балами, Фінляндія, яка набрала 87 балів, Нова Зеландія із 85 балами та Норвегія з 84 балами [10].

На рис. 1.1. зображено статистику світового рейтингу серед всіх країн за Індексом сприйняття корупції у 2023 році, чим світліший колір, тим вищий показник Індексу сприйняття корупції, відповідно тим менше в країні корупції, як бачимо до таких країн відноситься США, Канада, Австралія, Японія.

Рис. 1.1 «Рейтинг Індексу сприйняття корупції "Corruption Perceptions Index – CPI" від Transparency International» [10]

Де бачимо більш темний, червоний колір, в тих країнах низький Індекс сприйняття корупції, до таких країн відноситься наша країна, країни Африки, Казахстан, Індія, Монголія. 36 балів зі 100 можливих отримала Україна в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI) за 2023 рік, і тепер наша країна посідає 104 місце поміж 180 країн. Зростання України на 3 бали — один із найкращих результатів за минулий рік у світі. Також Україна стала однією з 17 країн в цьогорічному CPI, що продемонстрували свій найкращий показник за увесь час.

Фактично всі сфери життя так чи інакше пронизані корупцією, звісно це досить негативно впливає на розвиток України, становить багато загроз

Національній безпеці, серед яких тінізація Національної економіки та вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст.209 КК України, тобто легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також багато інших негативних наслідків, зокрема зменшення доходів населення, падіння економіки, втрата довіри населення до влади, як видно з історичних джерел, корупція існує вже досить давно у нашому житті, подолання такого явища буде досить тривалим і складним процесом на десятиліття вперед.

По-друге, з іншого боку, корупція в Україні є, однак ми не є першими в світі за рейтингом корупції, хоч і межуємо за цим рейтингом з деякими країнами Африки.

Проблем є багато однак на нашу думку їх всіх можливо вирішити, якщо наполегливо та плідно працювати, внести реформи до законодавства, розробити ефективніші механізми та органи боротьби з корупцією, в Україні є всі шанси змінитися назавжди і зміни необхідно починати з проблеми корупції, адже ця проблема є фактично ключем до розв'язання всіх інших проблем, якщо рівень корупції суттєво знизити, це вплине на всі галузі, буде більше чесності і прозорості що знизить рівень злочинності, підвищить доходи громадян, економіка України буде рости і кожен тіньовий підприємець вийде з тіні та забажає бути чесним перед державою і людьми, яким він надає роботу, звісно в подальшому це підніме авторитет України в світі, надходитиме більше інвестицій, розвиватиметься абсолютно все і відповідно наше життя стане набагато успішнішим, комфортнішим, зменшиться кількість людей, що живуть за межею бідності, кількість емігрантів знизиться і українець більше не буде покидати рідну землю в пошуках більш щасливого і заможнішого життя.

1.2. Нормативно-правове регулювання у сфері запобігання та протидії корупції

Правовий аспект вчинення корупційних діянь, діянь, щодо тінізації Національної економіки та легалізації(відмиванні)доходів, одержаних злочинним шляхом полягає у тому, що спершу порушуються правові норми, що закріплені у низці нормативно-правових актів України, а в подальшому відповідні особи, уповноважені діяти від імені держави зобов'язані притягнути винних осіб до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової або дисциплінарної відповідальності.

Систему антикорупційного законодавства складає Конституція України, як основний закон держави, міжнародні нормативно-правові акти, що ратифіковані Верховною Радою України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний кодекс України, Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України а також рішення та накази Національного агентства з питань запобігання корупції.

Варто зазначити правові норми основних законодавчих актів у сфері боротьби з корупцією. Зокрема, ст. 17 Конституції України зазначає, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [16].

У ст. 68 Конституції України вказано, що кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь та гідність інших людей [16].

Важливими є положення Закону України "Про запобігання корупції" від 14 жовтня 2014 року. Даний нормативно-правовий акт був прийнятий Верховною Радою України з метою реформування антикорупційного законодавства відповідно до міжнародних стандартів та здійснення

ефективної боротьби з корупцією, створення Національного агентства з питань запобігання корупції.

В Україні передбачено такий орган як Національне агентство з питань запобігання корупції, який діє з 2014 року, передбачений Законом України “Про запобігання корупції”, що на нашу думку є серйозним кроком для зменшення рівня корупції в Україні, даний закон та спеціально створений орган НАЗК зобов’язав всіх держслужбовців, керівні органи, правоохоронні органи, підприємців подавати щорічні декларації, в яких необхідно відображати майно яке належить або яким користуєшся, плюс створений спеціальний орган-НАЗК, який уповноважений перевіряти декларації та в подальшому, якщо декларація викликає підозру, проводити повну перевірку декларації з можливістю в подальшому притягувати до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності. Варто розуміти, що НАЗК не розслідує корупційні правопорушення, а лише їх виявляє та займається моніторингом способу життя суб’єктів декларування та членів їхніх сімей, зменшує корупційні ризики, намагається досягти повної прозорості фінансування політичних партій та виборів як умови їх спрямованості на інтереси суспільства, будує політику доброчесності, здійснює просвітництво у сфері запобігання корупції, забезпечує фінансовий контроль за статками посадовців та кандидатів на посади.

Не менш важливим є Закон України “Про Національне антикорупційне бюро України” від 14 жовтня 2014 року. Цей Закон передбачає створення такого органу, як Національне антикорупційне бюро України.

Національне антикорупційне бюро України-це центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [29].

Завданням Національного антикорупційного бюро України є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими

посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції [29].

Окрім НАБУ, корупційні кримінальні правопорушення в Україні розслідує Державне бюро розслідувань, Служба безпеки України, Національна поліція України.

Варто зазначити правові норми Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”. Фактично даний Закон сприяє запобіганню легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Цей закон підтверджує навіть своєю назвою, що корупція призводить до легалізації (відмиванню) доходів одержаних злочинним шляхом, адже майно, яке набуто шляхом вчинення певних корупційних дій саме по собі вже є “брудним” і в подальшому легалізується злочинними формуваннями. Зменшення рівня корупції відповідно приведе до зменшення випадків “відмивання брудних грошей”.

Норми Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” зазначають про так званих суб’єктів фінансового моніторингу, які поділяються на первинних та державних суб’єктів фінансового моніторингу. До первинних суб’єктів належать банки, кредитні спілки, оператори платіжних систем, товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами, тощо. До державних суб’єктів фінансового моніторингу належать Національний банк України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом,

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, Міністерство юстиції України, тощо [28].

Для забезпечення охорони правових норм, що стосуються запобігання корупції, легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, тінізації Національної економіки України існує відповідна юридична відповідальність та правові норми, що забезпечують її застосування.

Відповідно до ст.65¹ Закону України “Про запобігання корупції”, за вчинення корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень відповідні посадові особи, зазначені у ч.1 ст.3 Закону України “Про запобігання корупції” можуть бути притягнені до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності [27].

Згідно ст.66 Закону України “Про запобігання корупції”, збитки, шкода, завдані державі внаслідок вчинення корупційного або пов’язаного з корупцією правопорушення, підлягають відшкодуванню особою, яка вчинила відповідне правопорушення, в установленому законом порядку [27].

За вчинення найбільш суспільно небезпечних корупційних правопорушень передбачена кримінальна відповідальність. В примітці до ст.45 КК України, передбачені статті, де описані диспозиції корупційних кримінальних правопорушень та санкції за їх вчинення. Корупційними кримінальними правопорушеннями, відповідно до КК України вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 368-369² КК України [19].

Також, кримінальними правопорушеннями, пов’язаними з корупцією, відповідно до КК України є кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366², 366³ КК України [19].

Найбільш поширеними корупційними кримінальними правопорушеннями є зловживання владою або службовим становищем (ст.364 КК України), декларування недостовірної інформації (ст.366¹ КК

України), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст.368 КК України), пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вимоги службовій особі (ст.369 КК України), зловживання впливом (ст.369² КК України), провокація підкупу (ст.370 КК України).

Вчинення суспільно шкідливих корупційних правопорушень передбачає настання більш легшої, порівняно з кримінальною, адміністративної відповідальності. У Кодексі України про адміністративні правопорушення закріплені деякі корупційні адміністративні правопорушення, серед них зокрема порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст.172⁴ КУпАП), порушення встановлених законом обмежень щодо подарунків (ст.172⁵ КУпАП), порушення фінансового контролю, а саме несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни в майновому стані, подання завідомо недостовірних відомостей у декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст.172⁶ КУпАП), порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст.172⁷ КУпАП), незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (ст.172⁸ КУпАП), нежиття заходів щодо протидії корупції (ст.172⁹ КУпАП) [14]. Вчинення корупційних адміністративних правопорушень передбачає застосування таких санкцій, як штраф з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю чи без такого, та з конфіскацією доходу [14].

Цивільно-правова відповідальність за вчинення корупційних кримінальних правопорушень настає у випадках, які є передбачені в Цивільному кодексі України, за умови, якщо ці правопорушення призвели до негативних цивільно-правових наслідків. Тобто мається на увазі заподіяння

корупційним правопорушенням чи діянням, що пов'язане з корупцією матеріальної чи моральної шкоди. Згідно із ст.1166 Цивільного кодексу України, майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала [41].

За вчинення корупційних правопорушень чи діянь, пов'язаних з корупцією відповідні особи підлягають дисциплінарній відповідальності, згідно із положеннями Кодексу законів про працю України, а також окремих дисциплінарних статутів, законів для певних категорій службових осіб, положень та інших нормативно-правових актів. У відповідності до ст.147 Кодексу законів про працю України, за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано тільки такі види стягнень, як догана чи звільнення [13].

До державних службовців, відповідно до ст.66 Закону України “Про державну службу” можуть бути застосовані такі види стягнень, а саме зауваження, догана, попередження про неповну службову відповідність чи звільнення з посади державної служби [26].

Відповідно до ст.69 Закону України “Про державну службу”, для здійснення дисциплінарного провадження з метою визначення ступеня вини, характеру і тяжкості вчиненого дисциплінарного проступку утворюється дисциплінарна комісія [26].

1.3.Передові та фундаментальні механізми запобігання та протидії корупції

Механізмами правового регулювання запобігання та протидії корупції є ціла система юридичних засобів впливу, за допомогою яких в державі можливе забезпечення антикорупційної політики.

Відсутність дієвих механізмів та важелів боротьби з корупцією призводить до значного зростання рівня корупції, що гальмує розвиток української держави, загороджує нам дорогу у Європейський союз. Досить гостро, на сьогоднішній день, стоїть питання про боротьбу із корупцією в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. Саме тому одним із головних напрямків боротьби із корупційними кримінальними правопорушеннями варто вважати подолання корупції серед чиновників.

На даний час існують певні фундаментальні заходи боротьби з корупцією, однак такі заходи потребують ще досить значного доопрацювання.

До таких заходів можна віднести:

— **адаптаційний захід**, що полягає у приведенні структури державної служби України у відповідність до рекомендацій і стандартів країн-членів Європейського Союзу;

— **забезпечення прозорості та гласності** полягає у створенні прозорої системи найму та просування по службі державних службовців, забезпечення прозорості прийняття рішень за допомогою конкурсів, тендерів;

— **каральний захід** передбачає створення системи ефективної протидії корупції, відповідно до якої вчинення корупційних діянь може потягнути неминучу юридичну відповідальність для осіб, що є винними у скоєнні певних корупційних діянь;

— **організаційно-управлінський захід** визначається, як зменшення корупційних функцій державної служби, передбачається чітке законодавче визначення процедур прийняття управлінських рішень;

— **правовий захід** розуміється, як уніфікація нормативно-правових актів у сфері державної служби України, удосконалення правового механізму проведення атестації державних службовців;

— **превентивний захід** полягає у запобіганні соціальним передумовам корупції та усунення причин, що спричинюють вчинення корупційних діянь;

— **соціально-економічний захід** здійснюється шляхом створення системи суспільних відносин, за якої правомірна поведінка службовців публічної служби є соціально престижною та вигідною [8,с.118-119].

Одним із основних напрямів протидії корупції в Україні є виявлення та запобігання корупційним проявам у діяльності державних службовців. Ефективна боротьба з корупцією в Україні вимагає належного законодавчого забезпечення, формування системи відповідальних і незалежних органів державної влади, формування антикорупційної політики, здійснення превентивних заходів у сфері запобігання корупції, в першу чергу у вищих органах державної влади.

Законодавство України у сфері протидії корупції містить правові норми, що описують певні механізми запобігання та протидії корупції, тим самим встановлюючи обмеження, обов'язки та вимоги до поведінки суб'єктів, на які поширюється дія Закону України “Про запобігання корупції”. Ці інструменти становлять собою комплекс антикорупційних механізмів. Варто зрозуміти до яких саме осіб такі механізми можуть бути застосовані.

Відповідно до ст.3 Закону України “Про запобігання корупції”, такими суб'єктами можуть бути:

1. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
2. Особи, яких для цілей Закону України “Про запобігання корупції” прирівнюють до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
3. Особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально є уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією [27].

Правові положення Закону України “Про запобігання корупції” передбачають такі основні механізми запобігання і протидії корупції:

1. **Обмеження на суб’єктів, на яких поширюється його дія-**тлумачиться як обмеження у сфері використання свого службового становища чи повноважень у своїх інтересах, одержання подарунків, щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, після припинення діяльності, пов’язаної з виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування, обмеження щодо спільної роботи близьких осіб;

2. **Зобов’язання щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів**, полягають в зовнішньому або самотійному врегулюванні конфлікту інтересів. Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів може здійснювати керівник установи чи організації. Самостійне врегулювання конфлікту інтересів здійснюється самим працівником. Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів може здійснюватися шляхом: усунення особи від виконання наданого їй завдання, обмеження доступу особи до інформації, перегляд обсягу службових повноважень особи, застосування до особи контролю, переведення або ж звільнення особи, у зв’язку із наявністю конфлікту інтересів;

3. **Правила етичної поведінки**-це сукупність певних моральних принципів та норм, правил поведінки в суспільстві між людьми, для працівників державної служби чи представників є певні правила етичної поведінки, якими вони зобов’язані керуватися під час виконання наданих їм обов’язків;

4. **Процедури фінансового контролю**-полягає у поданні відповідними органами, уповноваженими згідно із Законом України “Про запобігання корупції” на подання кожного року декларації у період з 1 січня по 31 березня за минулий рік, також законом передбачено подання декларації кандидата на посаду, яка подається особою перед призначенням її на відповідну посаду, на яку вона претендує, існує також декларація при звільненні, яка подається у разі звільнення особи з посади. Подання

декларацій НАЗК є досить вагомим механізмом запобігання корупції, містить звісно деякі недоліки, зокрема недоліком є досить високий рівень складності заповнення декларації, процес декларування на нашу думку мав би бути більш простий і зрозумілий, це полегшить процес декларування як декларанту так і працівникам НАЗК, які уповноважені здійснювати перевірку декларацій;

5. **Державний захист викривачів**-це забезпечення захисту осіб, що надають інформацію та допомогу в сфері запобігання та протидії корупції та можуть надавати повідомлення про порушення правових норм Закону України “Про запобігання корупції”. У даному законі вказано,що особи,які надають допомогу у запобіганні та боротьбі з корупцією,перебувають під постійним захистом держави. У випадках,коли є реальна загроза життю, здоров’ю, майну викривача чи загроза для членів його сім’ї, правоохоронні органи зобов’язані забезпечити захист викривача чи членів його сім’ї та відвернути загрозу;

6. **Притягнення до юридичної відповідальності винних у вчиненні корупційних правопорушень**-передбачає притягнення корупціонерів до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності, кримінальна відповідальність є найбільш суворим видом юридичної відповідальності і застосовується до осіб за вчинення суспільно-небезпечних діянь, тобто злочинів. До юридичних осіб застосовуються заходи кримінально-правового характеру,а саме штраф,конфіскація майна і ліквідація юридичної особи;

7. **Всі інші механізми запобігання і протидії корупції**-в цій категорії можна виокремити такі механізми як заборона на одержання пільг, послуг чи майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування [27].

Таким чином, видно що в Україні існує система досить непоганих механізмів запобігання та протидії корупції, однак ця система потребує значного доопрацювання, існують у кожному механізмі певні недоліки та

неточності у застосуванні, також необхідно запроваджувати новітні механізми і стратегії боротьби з корупцією, запозичувати позитивний досвід розвинених світових країн у цій сфері, необхідно розвивати і заохочувати культуру повідомлення про можливі факти корупційних правопорушень чи пов'язаних з корупцією діянь, важливим залишається змінити менталітет громадян України та інших осіб (іноземців та осіб без громадянства), що постійно чи тимчасово проживають на території України щодо дачі чи отримання неправомірної вигоди, корупція має перестати сприйматися як нормальне, повсякденне явище, корупція має стати аномальним, несумісним з нормальним життям явищем, таким що перешкоджає розвитку нашої держави.

Висновки до розділу 1

У даному розділі роботи було досліджено безліч визначень поняття “корупція”, і всіх їх можна вважати правильними, що свідчить про багатогранність даного поняття і різне розуміння науковцями.

Корупція - це протиправне діяння, що вчиняється особою використовуючи своє службове становище та повноваження, з метою власного збагачення.

Як явище корупція існує у кожній країні світу, навіть у тих країнах де рівень життя є на високому рівні, зокрема Німеччина, США, Франція, Японія, Канада.

Існування корупції на території України бере свій відлік ще від часів Київської Русі, про це зокрема свідчить Двінська уставна грамота 1397-1398 років. Значного поширення корупція набула в радянські часи, і весь цей негативний спадок передався незалежній Україні.

Систему антикорупційного законодавства України складає Конституція України, КК України, КПК України, КУпАП, Закон України “Про запобігання

корупції”, Закон України “Про державну службу”, Закон України “Про звернення громадян” та інші нормативно-правові акти.

В Україні існує система механізмів та заходів протидії і боротьби з корупцією, до механізмів боротьби з корупцією зокрема варто віднести обмеження суб’єктів, врегулювання конфлікту інтересів, правила етичної поведінки, процедури фінансового контролю, державний захист викривачів, притягнення до юридичної відповідальності винних у скоєнні корупційних правопорушень, заборона на одержання пільг, послуг чи майна. Існує також і система заходів боротьби з корупцією, до них відносяться адаптаційний захід, каральний захід, організаційно-управлінський захід та інші види заходів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РІВНЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз рівня корупції, як деструктивного явища в суспільстві

Подолання корупції в Україні є надзвичайно складним процесом, оскільки корупція, як явище, має масовий характер і входить практично у більшість сфер життя українського суспільства. Зменшення рівня корупції неодмінно призведе до зменшення кількості кримінальних правопорушень у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом та тінізації Національної економіки.

Як вже зазначалось у першому розділі нашої роботи, на основі Світового рейтингу сприйняття корупції, наша країна має досить високий рівень корупції і знаходиться у нижній частині списку країн за рівнем корупції.

Варто звернути на методику оцінки рівня корупції, яку використовує Corruption Perceptions Index — CPI.

Як відомо, це найбільш широко використовуваний показник корупції у світі, розроблений міжнародною організацією Transparency International. Оприлюднені щорічні рейтинги базуються на джерелах різних незалежних установ і дослідницьких центрів.

Ключовим показником Індексу є кількість балів, а не місце в рейтингу. Мінімальна оцінка (0 балів) означає, що держава повністю просякнута корупцією, максимальна (100 балів) — суспільство майже повністю вільне від корупції.

Цінність CPI як індикатора рівня корупції [10]:

- має глобальне географічне охоплення;
- є більш надійним, ніж кожне джерело окремо, оскільки компенсує можливі помилки, беручи середнє значення принаймні з трьох різних джерел;
- завдяки своїй шкалі від 0 до 100 може розрізняти уявні рівні корупції детальніше, ніж джерела, які, наприклад, мають шкали 1-7 або 1-10;

- поєднує різні точки зору щодо корупції в один індикатор, нейтрально підходить до особливостей політичних режимів.

Прояви корупції, які фіксує CPI:

- хабарництво;
- виведення державних коштів;
- наявність службових осіб, які використовують державні посади для приватної вигоди без наслідків;
- здатність урядів стримувати корупцію та забезпечувати ефективні механізми доброчесності в державному секторі;
- бюрократія та надмірні бюрократичні перепони, що можуть збільшити ймовірність корупції;
- меритократичні VS кумівські призначення на державній службі;
- ефективне кримінальне переслідування корупціонерів;
- адекватні закони для прозорості фінансової інформації та запобігання конфлікту інтересів серед державних службовців;
- правовий захист викривачів, журналістів, слідчих, коли вони повідомляють про випадки хабарництва та корупції;
- захоплення держави вузькими особистими інтересами;
- доступ громадянського суспільства до інформації про державні справи.

У 2021 році Україна посіла 122 місце із 180 країн світу і отримала 32 бали із 100 можливих балів за Індексом сприйняття корупції, втративши один бал і посівши місце поруч з африканською країною Есватіні [11].

Країнами, що випередили Україну за Індексом сприйняття корупції в 2021 є Замбія, Непал, Єгипет, Філіппіни і Алжир з 33 балами [11].

Основна причина зменшення кількості балів полягала в тому, що велика кількість антикорупційних завдань і законопроектів або взагалі перебувають на паузі або регресують і ніяким чином не розвиваються, а в свою чергу рівень корупції постійно прогресує і набирає нових обертів.

На низькі показники України за рівнем корупції у 2021 році вплинули такі чинники, як індекс трансформації Фонду Бертельсманна, Щорічний рейтинг глобальної конкурентоздатності та різні дані Опитування думки менеджерів від Світового економічного форуму, один бал було втрачено Україною за показником верховенства права [11].

Втім, не лише негативні чинники посприяли такому показнику корупції в Україні, наша країна хоч і знаходиться внизу списку, однак не є останньою в світі по рівню корупції.

У 2021 році Україна зросла на два пункти за показниками міжнародного огляду ризиків серед країн групи PRS. Чотири бали у дослідженні додав проект “Варіації демократії”, що створюється на основі показника рівня корупції у судовій владі [11].

У 2022 році Україна отримала 33 бали із 100 можливих балів за Індексом сприйняття корупції, лиш на один бал зріс показник рівня корупції, порівняно з 2021 роком, однак за рівнем корупції Україна стала посідати 116 місце із 180 країн у світі за 2022 рік, порівняно із 122 місцем у 2021 році [12].

Результат не є дуже високим, однак позитивним аспектом є збільшення балів та підняття на 116 місце з 122, це говорить про деяке зменшення корупційних правопорушень, безумовно і на такий результат вплинула повномасштабна війна на території України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, втім такі дані ми не можемо вважати повністю об’єктивними, оскільки в 2022 році заповнення декларацій НАЗК стало необов’язковим для суб’єктів декларування всіх рівнів, у зв’язку з війною на території України, відповідно один із механізмів запобігання та протидії корупції тимчасово повноцінно не працював і лиш восени 2023 року декларування було відновленим і знову стало обов’язковим для всіх осіб, які зобов’язані заповнювати декларації.

Поруч з Україною у 2022 році 33 бали набрали такі країни, як Алжир, Ангола, Замбія, Монголія, Сальвадор та Філіппіни, а на один бал попереду нас такі країни, як Боснія і Герцоговина, Гамбія, Індонезія, Малаві, Непал,

Сьєрра-Леоне, ці всі держави мають по 34 бали ,на один бал менше ніж Україна отримали Кенія, Нігер та Домініканська Республіка [12].

Судячи із даних аналізу, у 2022 році Україна все ж показала всьому світові, що незважаючи на вторгнення ворога на нашу землю, наша держава готова активно боротися з корупцією і позитивні зміни в показниках, порівняно з 2021 роком є лиш зайвим підтвердженням цього.

Серед позитивних аспектів боротьби з корупцією у 2022 році не можна не відзначити ухвалення державної Антикорупційної стратегії, призначення керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури ,це в свою чергу дало значний поштовх для посилення роботи у сфері розслідування корупційних кримінальних правопорушень, високий показник ефективності продемонстрував Вищий антикорупційний суд, за 2022 рік даним судом було розглянуто 49 кримінальних проваджень, за фактом вчинення корупційних кримінальних правопорушень,з них у 37 кримінальних провадженнях було винесено вирок Вищого антикорупційного суду [12].

2023 рік також відзначився позитивною динамікою зменшення рівня корупції, про що свідчить отримання 36 балів із 100 можливих балів в Індексі сприйняття корупції за 2023 рік, і 104 місце з 180 країн [10]. Як бачимо з рис. 2.1 це досить непоганий результат, варто наголосити, що не дивлячись на значні проблеми, боротьба з корупцією здійснюється, хоч до кінця ще і не вдається вирішити цю проблему, однак цифри говорять самі за себе, є позитивна динаміка і є надія що з кожним роком Україна одержуватиме більше балів за Індексом сприйняття корупції.

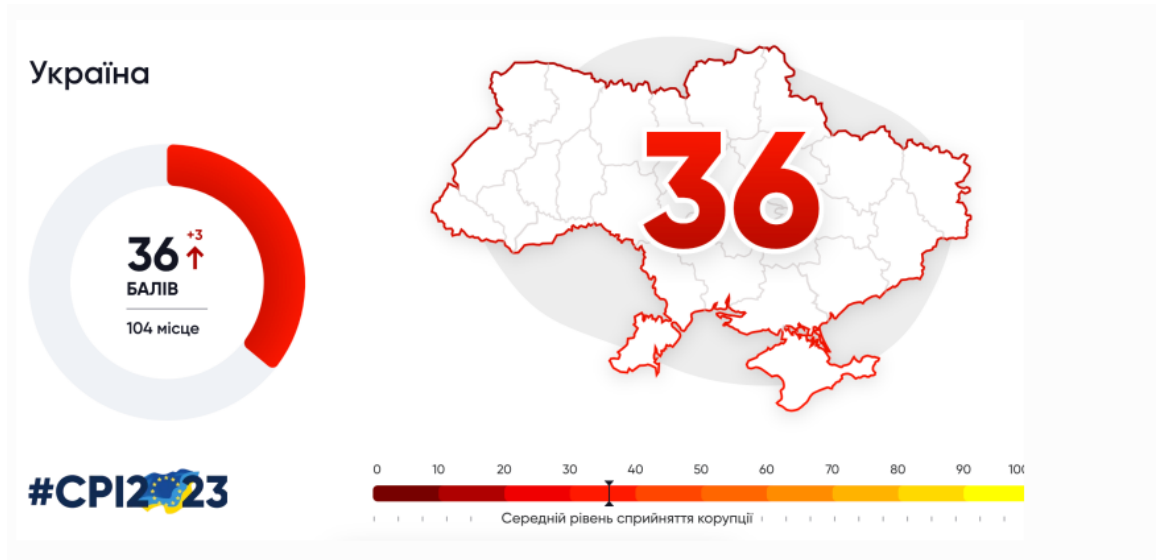

Рис. 2.1 «Місце України в рейтингу сприйняття корупції» [9]

Поруч з Україною 36 балів за Індексом сприйняття корупції отримали такі країни, як Алжир, Бразилія і Сербія, на один бал випереджають Україну такі держави, як Албанія, Аргентина, Білорусь, Гамбія, Ефіопія та Замбія, одержавши 37 балів Індeksu сприйняття корупції, на один бал менше від України отримали Боснія і Герцоговина, Домініканська Республіка, Єгипет, Непал, Панама, Сьєрра-Леоне та Тайланд [10].

Однак не лише міжнародні Індeksi сприяють аналізу рівня корупції в Україні, важливим є і думка громадян України, щодо рівня корупції.

У грудні 2022 року проведено четверте національне опитування населення та осіб, що займаються бізнесом і підприємницькою діяльністю, аби зрозуміти стан корупційної ситуації в Україні, спершу таке опитування було проведено у 2017 році, друге відбулося у 2020 році, а третє у 2021 році [10].

Під час опитування піднімалися питання щодо сприйняття важливості корупції, розуміння та сприйняття поширеності корупції, оцінка антикорупційних заходів держави, показника корупційного досвіду в окремих сферах [10].

Мета дослідження – комплексна оцінка корупційної ситуації в Україні у 2022 році. До завдань дослідження входила оцінка державної

антикорупційної діяльності в Україні, оцінка розуміння та сприйняття корупції, визначення корупційного досвіду населення та бізнесу, а також оцінка, відповідно до Методики, рівня поширеності корупційних практик у різних сферах.

Як бачимо з діаграми, зображеній на рис. 2.2., за даними опитування бізнесу, корупція посідає 2-е місце в рейтингу проблем: 55,2% опитаних підприємців вважають корупцію дуже серйозною проблемою.

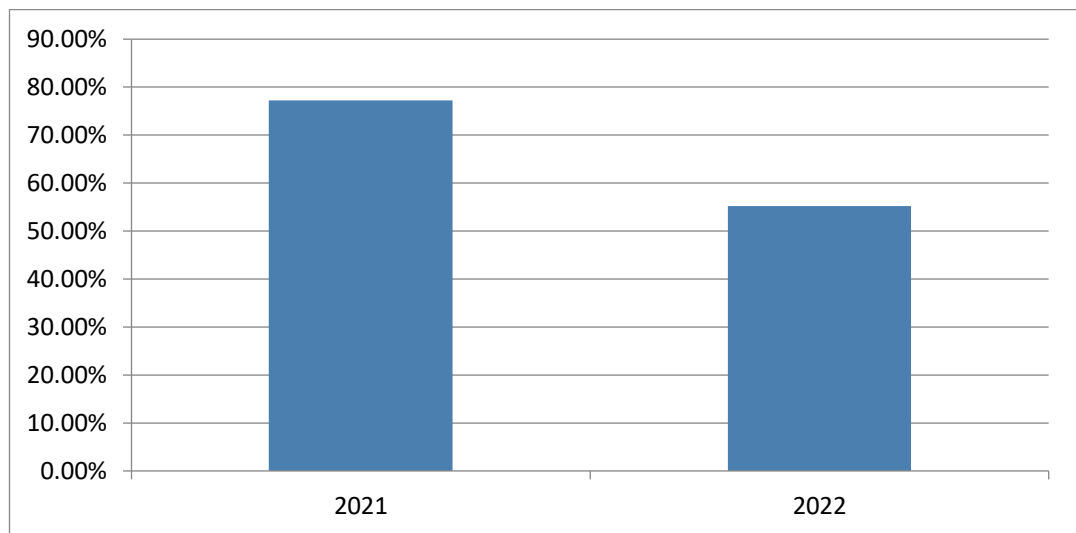

Рис. 2.2. Оцінка корупції серед рейтингу проблем за 2021-2022 роки [10].

Порівняно з 2021 роком цей показник суттєво знизився на 18,1 в.п. (із 73,3%), утім, це зниження найімовірніше можна пояснити «масштабуванням» шкали оцінки проблем загалом в умовах війни.

Якщо говорити про показник сприйняття поширеності корупції загалом, то 81,1% населення та 69,2% бізнесу вважають, що корупція дещо або дуже поширена в Україні. Ці показники значуще зменшилися для обох аудиторій, при цьому зниження показника поширеності корупції в аудиторії бізнесу більш суттєве (мінус 14,8 в.п. для бізнесу і мінус 4,3 в.п. для населення) [10].

Як бачимо з діаграми, зображеній на рис. 2.3, загальні індекси сприйняття поширеності корупції за 5-бальною шкалою також знизилися, порівняно з 2021 роком, і становлять 4,25 бала для населення (порівняно з 4,39 бала у 2021 році) та 3,98 бала для бізнесу (порівняно з 4,35 бала у 2021 році). Цікаво, що індекс сприйняття поширеності корупції в тій сфері, де, власне, працюють опитані підприємці, становить лише 2,17 бала за 5-бальною шкалою (порівняно з 2,25 бала у 2021 році).

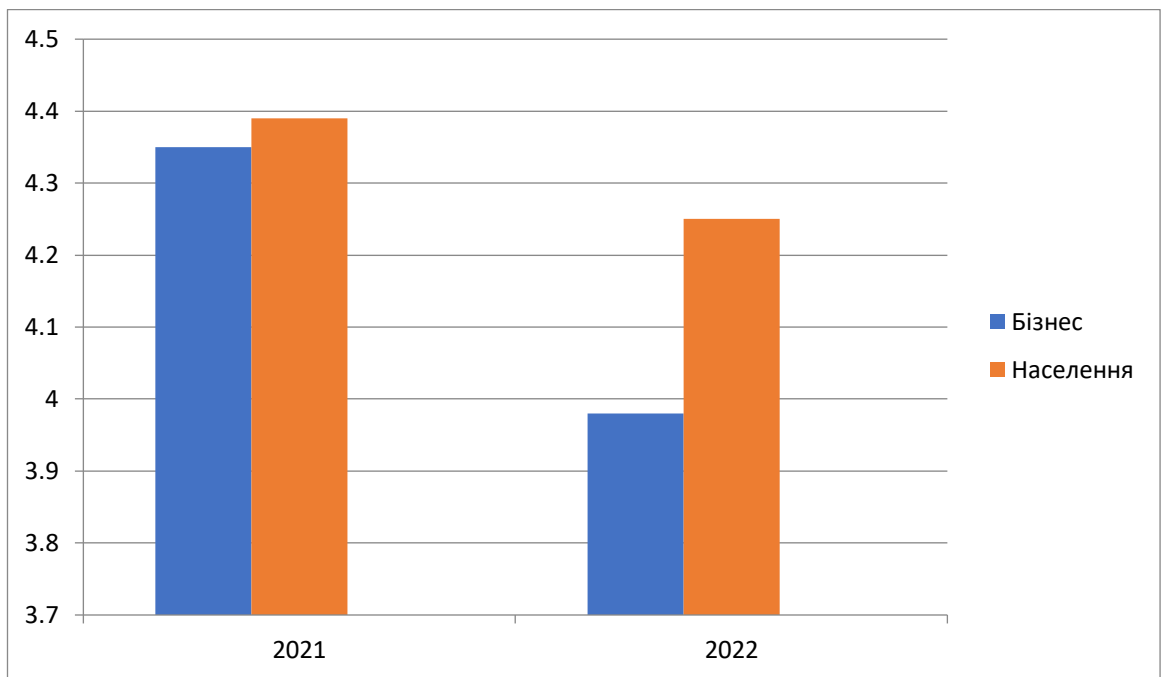

Рис. 2.3. Загальні індекси сприйняття поширеності корупції за 5-бальною шкалою за 2021-2022 роки [10].

Відповідно до даних опитування населення у 2022 році, стало зрозуміло, що корупція займає третє по важливості місце серед усіх проблем нашої держави, як і у 2021 році. Перше і друге місце у 2021 та 2022 році зайняли висока вартість житла та військові дії на території України, а в подальшому і повномасштабна війна на території України [9].

Все це свідчить про те, що корупція є справді серйозною проблемою, чинить значний деструктивний вплив на державу, суспільство і кожного громадянина України. З корупцією необхідно боротися, оскільки

вона досить сильно гальмує розвиток України та сприяє легалізації (відмиванню) доходів одержаних злочинним шляхом.

Якщо сприймати корупцію в загальному, за ступенем її поширення, то 81,1 % пересічних громадян і 69,2 % представників бізнесу вважають, що корупція є досить поширеним явищем в Україні. Однак згідно із опитувань, відбулося деяке зменшення рівня корупції за 2022 та 2023 роки, особливо це стосується категорії бізнесу [10].

Стосовно того, в яких саме сферах життєдіяльності суспільства корупція є найбільш поширеною, опитування населення показало, що на їх думку перше місце за корупцією займає судова гілка державної влади і митниця [9].

Так, справді, тут важко не погодитися, в діяльності судової влади та органів державної прикордонної служби України корупція є досить поширена, що є серйозною проблемою для нашого суспільства, а ще це сприяє тінізації Національної економіки України та легалізації, відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом, оскільки “куплений” суддя завжди прийме рішення на користь злочинця, допоможе йому перебувати на волі та надалі здійснювати свою злочинну діяльність, “куплені” митники посприяють незаконному перетину державного кордону з майном чи предметами, здобутими злочинним шляхом, посприяють контрабанді, що вчиняється зловмисниками.

Так, наприклад, з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну проблеми з корупцією ненадовго випали з публічного поля, але поступово, з ходом війни він знову дався взнаки. За 2 роки великої війни правоохоронці вже встигли затримати кількох чиновників топ-рівню за хабарі.

Другу сходинку за рівнем корупції, на думку населення України займають прикордонна служба та сфера земельних відносин, з точки зору сфери бізнесу, корупція є найбільш поширена у сфері надання дозволів, видобуванні корисних копалин та на митниці, наступними за рівнем корупції

займають сфери земельних відносин, лісового господарства, публічних закупівель робіт і послуг для автодоріг та приватизації підприємств, відповідно таким чином Індекси сприйняття поширеності корупції у найбільш корумпованих сферах оцінюються у більше, ніж чотири бали з п'яти в обох аудиторіях опитування.

Отже, стає зрозумілим з проведеного аналізу рівня корупції, що в Україні є певні позитивні результати у боротьбі з корупцією, є позитивна динаміка Індексу сприйняття корупції, сподіваємося що і в 2024 році, наша країна отримає більше балів та вище місце в рейтингу світових країн за Індексом сприйняття корупції, і така позитивна динаміка буде завжди.

Тим не менш, існує ще досить багато проблем, пов'язаних з корупцією, сьогодні найбільш болючою проблемою є корупція в органах державної влади, корупція у підрозділах ТЦК, а це означає що ще є над чим працювати і необхідно надалі вести активну боротьбу з цим негативним явищем, адже це зменшить кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

2.2.Оцінка рівня корупції та оцінка ризиків економічній безпеці України, пов'язаних з корупцією

Корупція є значним дестабілізуючим і деструктивним елементом українського суспільства, завдає значної шкоди практично всім сферам життєдіяльності суспільства. Важливу роль в оцінці рівня корупції та ризиків, що загрожують Національній безпеці України є проведення Національної оцінки ризиків.

Як показують дані, близько 30% населення України вважає, що внутрішні загрози є більш небезпечними для України, ніж загрози зовнішні. У відповідності до шкали оцінювання корупції від 0 до 10 балів, корупція отримала середній бал 8,54, що є досить високим показником.

Корупцію оцінюють як другу по важливості проблему України після повномасштабної війни, зокрема 89 % громадян так вважають, причому 81 % громадян вважає політичну корупцію найнебезпечнішою із всіх видів корупції [37].

Хоч і відбулося деяке покращення сприйняття рівня корупції в Україні, про це зокрема свідчить зростання балів Індексу сприйняття корупції з 2021 року, все таки 94 % співвітчизників вважає, що корупція є поширена по всій території України і активно розвивається з кожним роком, охоплюючи все нові і нові сфери життя суспільства [37].

Серед багатьох опитаних українців, більшість вважає, що корупція в Україні зросла з початком повномасштабного вторгнення ніж знизилася. В цьому є доля істини, особливо, що стосується політичної корупції, яка паралізує наш шлях до перемоги, робить процес мобілізації до лав Збройних сил України несправедливим, нечесним, створює про нашу країну негативне враження на світовій арені.

В Україні великий відсоток громадян вважає, що корупція ніяким чином не може бути виправдана і ніяким чином не може бути пояснена, а саме 53 % людей, втім далеко не всі звертаються до правоохоронних органів, щоб повідомити про факти вчинення корупційних дій, що свідчить про досить високу латентність кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією [37].

Це свідчить про нашу низьку громадську відповідальність та байдуже відношення до цієї важливої проблеми, про схильність українців лише називати та обговорювати проблему, однак не вирішувати її самостійно.

Велика частина громадян вважає, що відповідальними за стан корупції в Україні є Президент України і його офіс, близько 44% осіб притримуються такої думки і лише 13% свідомих громадян вважає, що вирішувати проблему з корупцією необхідно розпочинати з самого себе, 2% громадян вважає, що відповідальними за рівень корупції є організації громадського суспільства [37].

Звісно органи державної влади є відповідальними за стан і рівень корупції в державі, однак і народ, як джерело влади повинен брати активну участь в громадському житті суспільства, активно повідомляти правоохоронні органи про всі факти вчинення корупційних кримінальних правопорушень, ми самі себе повинні навчити мислити по-новому, не жити за принципом: "моя хата скраю", потрібно не боятися висловлювати свою думку, виносити на загальне відома всі правопорушення, пов'язані з корупцією, не давай себе ошукати.

На жаль, на сьогоднішній день громадяни поки не звикли повідомляти про випадки корупції, надавати активну допомогу у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, лише близько 10% від усієї чисельності населення подає скарги на корупційні дії і звертається за захистом своїх порушених прав до правоохоронних органів [37].

Корупція становить величезну загрозу Національній економіці України. Одним із прикладів цього твердження є випадок, коли працівники СБУ в ході проведення комплексу заходів із захисту критичної інфраструктури залізничної галузі держави змогли виявити корупційний механізм привласнення державних коштів посадовцями багатьох комерційних структур та структурних підрозділів ПАТ "Укрзалізниця", що в свою чергу загрожувало Національній економіці України, дана подія трапилася у 2018 році, ще до повномасштабної війни на території України [33].

І це лише один негативний випадок, що ослабив економіку на мільйони гривень, а в загальному економічні втрати від корупції є дуже суттєвими. Як зазначається в доповіді ООН світова економіка щороку втрачає 2,6 трильйона доларів через корупцію, а це є 5% глобального ВВП, щорічний обсяг хабарів у світовому масштабі становить один трильйон доларів [6].

Як бачимо на рис. 2.4, у 2022 році, порівняно з минулим роком, більш ніж удвічі більше представників населення зазначили про її зниження – 15,5% (у 2021 р. – 5,5%). При цьому 29,2% населення вважає, що рівень корупції в Україні за останні 12 місяців зріс (ця частка суттєво менша, ніж у 2021 році, коли вона становила 41,8%, утім, все одно більша за частку тих,

хто вважає, що рівень корупції зменшився). Для бізнесу частка респондентів, яка вважає, що рівень корупції зменшився, майже втричі переважає частку тих, хто каже про зростання корупції (45,7% проти 16%).

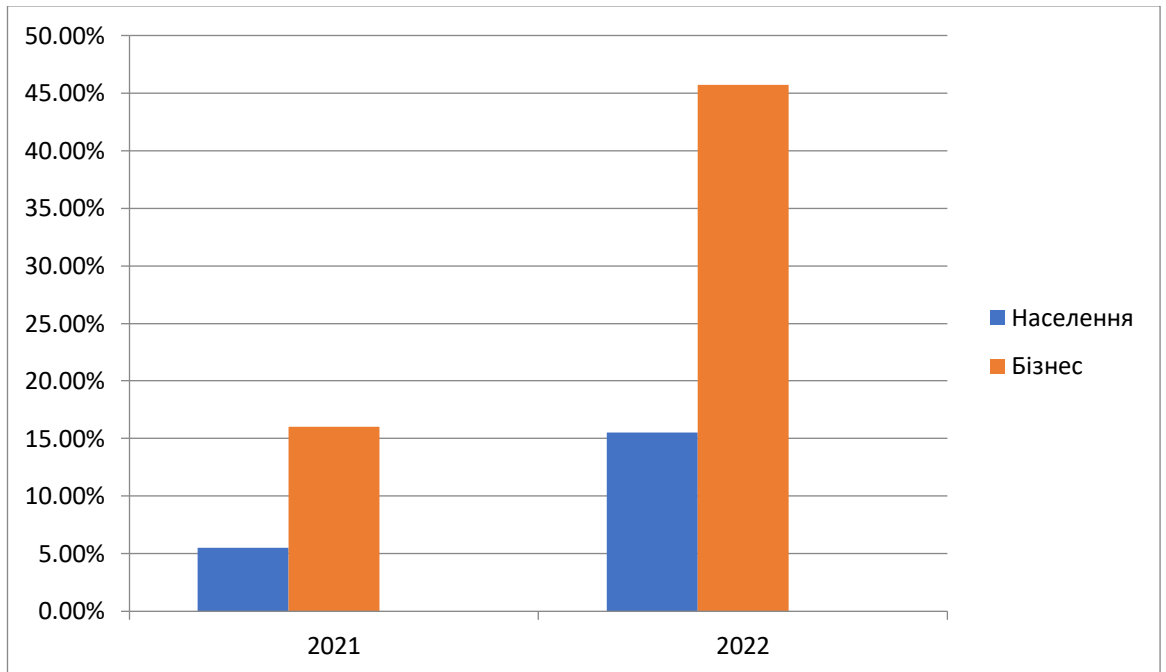

Рис. 2.4. Оцінки динаміки рівня корупції за 2021-2022 роки ,розроблено автором за даними [10].

Як населення, так і бізнес найчастіше схильні вважати відповідальними за подолання корупції центральні органи влади, такі як Президент України та його Офіс, Парламент та Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Ці три інституції є лідерами рейтингу другий рік поспіль. Показово, що у 2022 році обидві групи респондентів значуще частіше стали називати правоохоронні органи серед інституцій, які мають боротися з корупцією. Особливо яскраво ця тенденція проявилася при опитуванні населення.

На рівень економічної безпеки держави здійснює свій вплив дуже багато факторів, за останні роки таких факторів було чимало, значного удару по економічній безпеці держави завдали пандемія COVID-19, операція об'єднаних сил 2014-2022 років і повномасштабна війна, що розпочалася 24

лютого 2022 року і триває досі. Поруч із цими негативними чинниками, що становлять небезпеку економіці України вагоме місце займає корупція.

Корупція, як деструктивне явище сьогодні становить такі загрози Національній економіці:

1. Розширення тіньової економіки;
2. Порушення конкурентних механізмів ринку;
3. Забезпечення сприятливого становища для здійснення кримінальних правопорушень, передбачених ст.209 КК України, а саме легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
4. Неефективне використання бюджетних коштів;
5. Підвищення цін за рахунок збільшення витрат, пов'язаних із корупцією;
6. Погіршення інвестиційного клімату.

У табл. 2.1 наводимо основні загрози корупції для національної економіки України.

Табл. 2.1

Загрози корупції для національної економіки України

Загроза	Характеристика
Розширення тіньової економіки	Відсутність оподаткування та контролю над діяльністю, що призводить до зменшення обсягу офіційних доходів та втрат державного бюджету.
Порушення конкурентних механізмів ринку	Виникнення монополій та підтискання конкуренції, що призводить до зниження якості товарів та послуг, а також підвищення цін для споживачів.
Забезпечення сприятливого становища для кримінальних правопорушень	Надання можливості для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, що збільшує обсяги незаконної діяльності та знижує рівень довіри до правоохоронних органів.

Неефективне використання бюджетних коштів	Направлення фінансових ресурсів на непродуктивні або корупційні цілі, як результат чого гроші не використовуються для розвитку інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших галузей.
Підвищення цін за рахунок збільшення витрат, пов'язаних із корупцією	Збільшення вартості товарів та послуг через включення неправомірних витрат у їхні ціни, що призводить до погіршення платоспроможності населення та зниження рівня життя.
Погіршення інвестиційного клімату	Створення негативного враження про бізнес-середовище у зв'язку з високим рівнем корупції та нестабільністю правової системи, що призводить до зменшення обсягу іноземних інвестицій.

Джерело: складено автором за даними [3].

За видами існує два основних види корупції, а саме політична та економічна корупція і відповідно кожний із цих видів корупції становить різні загрози економічній безпеці України.

Зокрема політична корупція становить загрозу багатьом демократичним інститутам і балансу трьох гілок влади в Україні, а сама законодавчої, виконавчої і судової, становить загрозу для авторитету України на світовій арені, внаслідок чого може зупинитися допомога Україні у веденні війни з ворогом, що звісно ставить в подальшому загрозу існування всієї української держави, економічна корупція знижує ефективність ринкових інститутів і регулятивної діяльності держави, сприяє росту бідності населення, погіршення всіх сфер суспільного життя, що в свою чергу веде до збільшення смертності населення та зменшення народжуваності, згубно впливає на молоде та перспективне покоління українців [3].

Рівень вчинених кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією залишається стабільно високим за 2021 рік. Це видно по діаграмі ,зображеній

на рисунку 2.5. З огляду на роботу НАЗК у період з 01.01.2021 по 31.12.2021 року у єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані із корупцією правопорушення наявна така інформація:

- Всього записів у реєстрі-7200;
- За кримінальними правопорушеннями-1393;
- За адміністративними правопорушеннями-5608;
- За дисциплінарними правопорушеннями-199 [6].

Рівень вчинених корупційних правопорушень дещо знизився у 2022 році, це показано на рис. 2.5.

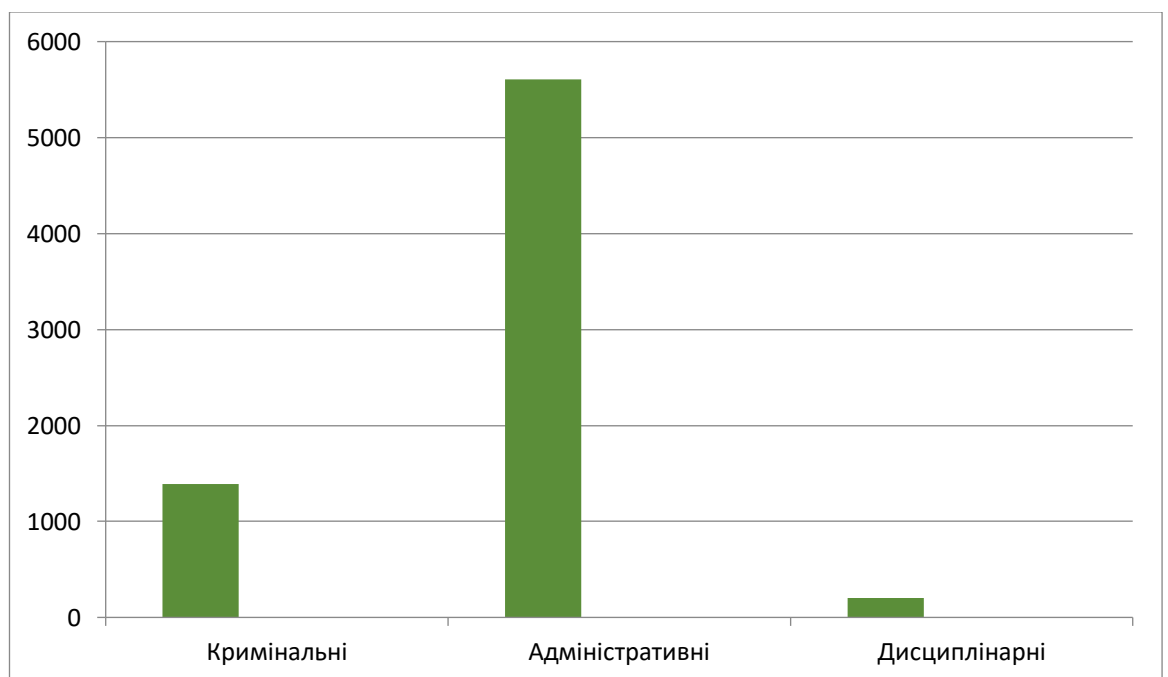

Рис. 2.5 Розподіл корупційних правопорушень за юрисдикцією у ЄДРСР в період з 01.01.2021 по 31.12.2021 року розроблено автором за даними [6].

У період з 01.01.2022 по 31.12.2022 року у єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення опубліковані наступні дані:

- Всього записів у реєстрі-2822;
- За кримінальними правопорушеннями-1179;
- За адміністративними правопорушеннями-1529;

- Без зазначення категорії справи-0;
- За дисциплінарними правопорушеннями-114 [6].

Як видно із діаграми, зображеній на рис. 2.6, у 2023 році спостерігається незначне збільшення рівня корупційних кримінальних правопорушень, що досить негативно впливає на статистику в цілому та становить загрозу для Національної економіки України.

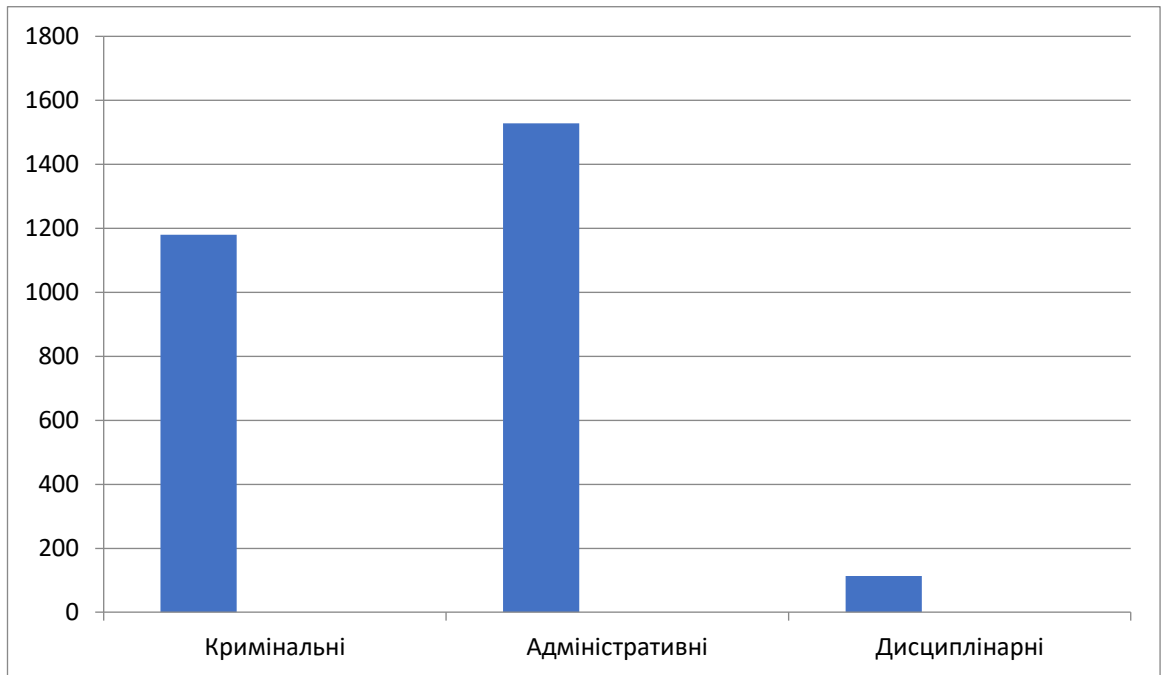

Рис. 2.6. Розподіл корупційних правопорушень за юрисдикцією у ЄДРСР в період з 01.01.2022 по 31.12.2022 року, розроблено автором за даними [6].

У період з 01.01.2023 по 31.12.2023 року у єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення зазначена така статистика:

- Всього записів у реєстрі-3081;
- За кримінальними правопорушеннями-1930;
- За адміністративними правопорушеннями-861;
- Без зазначення категорії справи-1;
- За дисциплінарними правопорушеннями-290 [6].
-

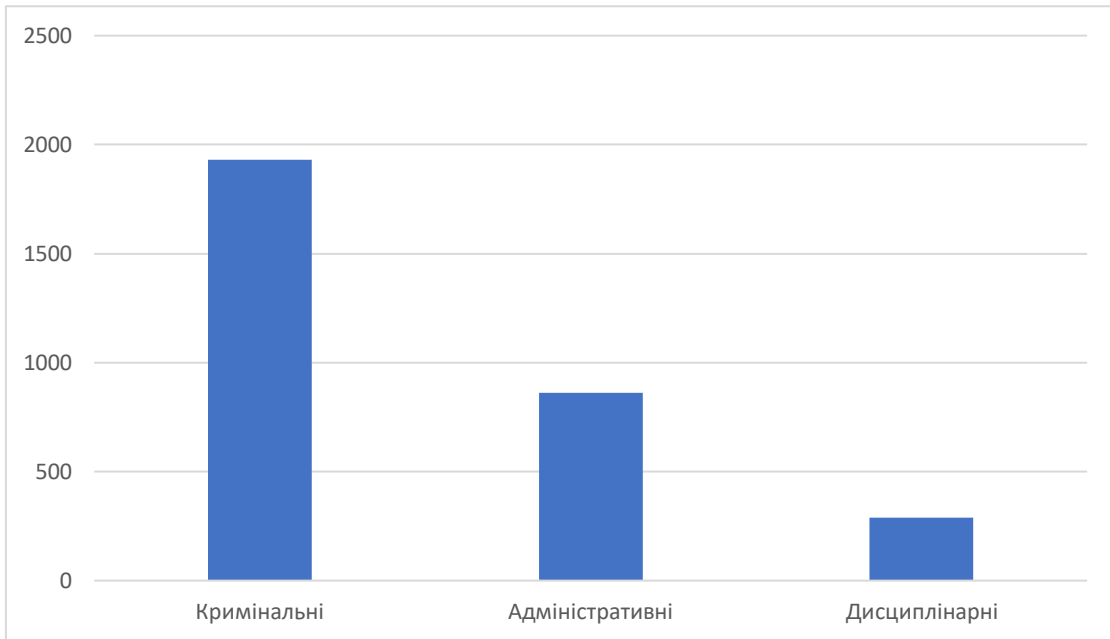

Рис. 2.7. Розподіл корупційних правопорушень за юрисдикцією у ЄДРСР в період з 01.01.2023 по 31.12.2023 року, розроблено автором за даними [6].

За 2024 рік поки є неповна інформація по стану вчинення корупційних правопорушень, зображена на рис. 2.7. У період з 01.01.2024 по 04.03.2024 року у єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення відображено такі дані:

- Всього запитів у реєстрі-282;
- За кримінальними правопорушеннями-178;
- За адміністративними правопорушеннями-59;
- Без зазначення категорії справи-1;
- За дисциплінарними правопорушеннями-45 [6].

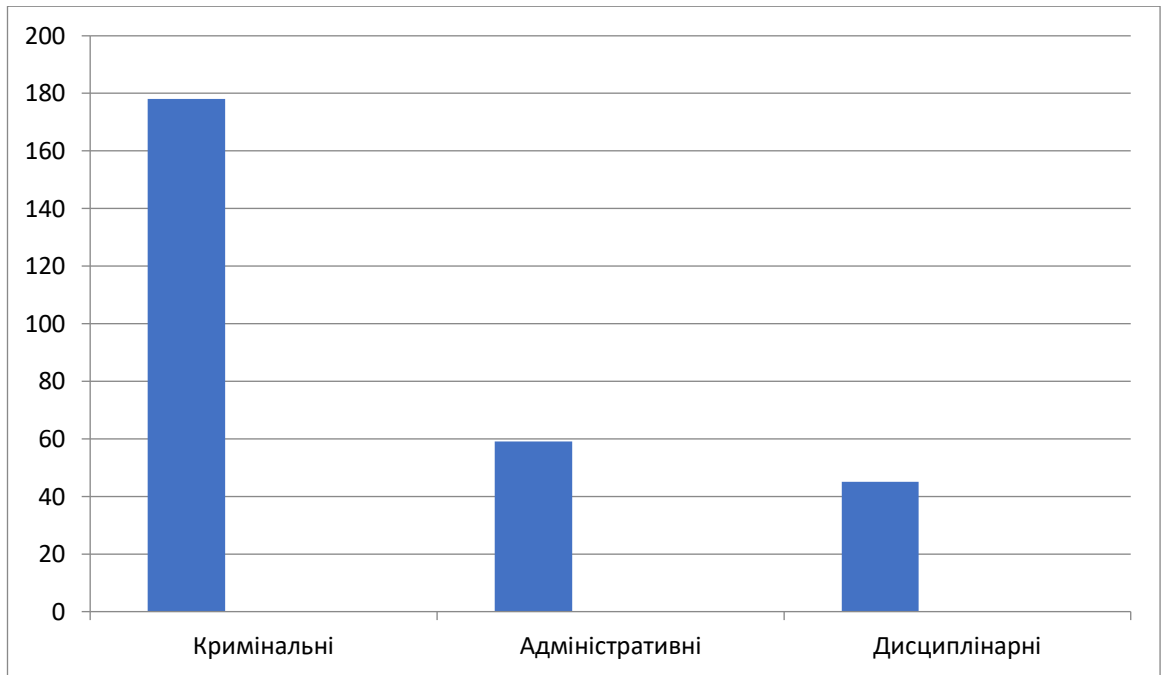

Рис. 2.8. Розподіл корупційних правопорушень за юрисдикцією у ЄДРСР в період з 01.01.2024 по 04.03.2024 року, розроблено автором за даними [6].

Із даної статистики видно, що кількість корупційних правопорушень є досить вагома, в 2021 році була найбільша кількість, в 2022 році є певний спад динаміки, однак в 2023 році динаміка дещо збільшилася, в 2025 році буде видно вже повну картину за 2024 рік. Вчинення таких правопорушень є загрозою для безпеки економіки України, в певній мірі кожне таке правопорушення ослаблює економіку України і становить небезпеку чи шкоду для суспільства.

Також варто не забувати, що корупція є живильним ґрунтом для насіння тінізації економіки України, легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, створює дуже сприятливе середовище для таких дій, що також в подальшому становить загрозу економічній безпеці, навіть створює загрозу життю та здоров'ю людей, безпеці суспільства та держави.

2.3. Типові схеми та корупційні дії стосовно тінізації Національної економіки

Корупційних схем існує чимало, все залежить від ситуації, сфери де вчиняються корупційні дії, в написанні даної роботи особливий інтерес становлять ті корупційні схеми, що сприяють тінізації Національної економіки та вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст.209 КК України, а саме легалізація (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом. Відповідно варто проаналізувати вище зазначені корупційні схеми.

Однією із типових корупційних схем, що зустрічається у нашому суспільстві є вимивання коштів через міські цільові програми. Дана схема розкривається у тому, що діюча система бюджету міських цільових програм здійснює свою діяльність на застарілих і мало ефективних програмно-витратних практиках в умовах безконтрольності процесу планування бюджетних коштів, така програма є з самого початку є орієнтована на витрачання коштів територіальної громади ,але зовсім малоефективна у реалізації тих цілей на які кошти було витрачено, і таким чином так витрачаються на ніщо величезні суми грошей [1].

Такий механізм дозволяє створювати максимальні вигоди для місцевих лобістських груп через закладення необґрунтованих активів, у свою чергу відповідні органи місцевого самоврядування не можуть здійснювати чіткий аналіз здійснення цільових програм ,лише з формальної точки зору підходять до етапу звітування за цільовими програмами і практично ніколи не мають до них ніяких зауважень, ніколи не проводяться внутрішній контроль висновків аудиторів, звітів щодо ефективності програм, все це призводить до того,що кошти витрачаються безконтрольно і ніякої користі для міста це не приносить,а творці такої схеми одержують неправомірну вигоду у величезних розмірах і є факти незаконного збагачення з даного приводу. Найгіршим є те,що виявлені територіальною громадою порушення та факти вимивання

грошей на міських цільових програмах не враховуються і не усуваються при складанні наступних цільових програм [1].

Потенційно, вимивання коштів на міських цільових програмах може послужити не лише незаконному збагаченні чиновника, який проводить корупційну схему, але і може посприяти фінансуванню тероризму, розповсюдження зброї масового знищення, все залежить від того куди саме підуть гроші, які були ніби то орієнтовані на досягненні певної користі для міста, хоча насправді заздалегідь були розраховані на зовсім інші цілі.

Така корупційна схема існує завдяки тому, що хоч і був запроваджений у 2017 році програмно-цільовий метод, однак є випадки коли міські цільові програми не містять ніякого належного обґрунтування та відповідних індикаторів результативності, заходи, що передбачені міською цільовою програмою можуть не відповідати поставленим завданням міської цільової програми, на жаль, бюджетні регламенти не приймаються або ж не містять прозорих механізмів підготовки до моніторингу виконання міських цільових програм, місцева влада чомусь не займається проведенням публічних заходів стосовно моніторингу та перевірки результатів і досягнень міських цільових програм [1].

В подальшому такий безпорядок в системі органів місцевого самоврядування призводить до створення сприятливого середовища для корупції, як вимивання грошей, до незаконного збагачення за рахунок коштів місцевого бюджету, що становить загрозу Національній економіці.

Наступною ще більш небезпечною корупційною схемою, що може становити ще більшу загрозу для України є відмивання доходів, одержаних від корупційних діянь у оборонно-промисловому комплексі. Раніше до початку повномасштабного вторгнення, коли була лише операція об'єднаних сил на сході України йшли великі кошти на забезпечення потужного оборонно-промислового комплексу для стримування збройної агресії ворога, що посилювало рівень корупції у цій сфері, адже є і такі особи, які бажають

швидко розбагатіти за рахунок державного бюджету України. Зараз, з початку повномасштабної війни кошти на оборонно-промисловий комплекс йдуть в рази більші, а також, надходить матеріальна допомога у вигляді грошей, військової техніки, зброї та боєприпасів від країн Європи, США та ряду інших світових країн, цей фактор збільшує і рівень корупції та осіб, які зацікавлені в отриманні неправомірної вигоди та незаконному збагаченні [4,с.15].

Є і певні чинники, що з одного боку сприяють забезпеченню безпеки держави, а з іншого боку, навпаки створюють сприятливе середовище для корупції, хоч і створення такого середовища не є навмисним, зокрема проведення тендерів в сфері оборонно-промислового комплексу не є таким прозорим як в інших сферах суспільства, пов'язано це є насамперед із конфіденційністю предметів оборонно-промислового комплексу, які закупляються, відповідно дані про такі закупівлі не розголошуються з метою Національної безпеки держави, однак це сприяє корупції через відсутність повної прозорості проведених тендерів. Ще один фактор, що сприяє корупції є посередництво у купівлі об'єктів оборонно-промислового комплексу, такі закупівлі між державою і товаровиробником ніколи практично не проводяться напряму, а здійснюються через посередників, що в рази збільшує рівень корупційних ризиків, також це збільшує вартість тендерної пропозиції, адже на вартість певної послуги за лобіювання інтересів окремих суб'єктів господарювання впливає визначена кожним учасником ланцюга дохідність [4,с.15].

Цікавим прикладом відмивання коштів в оборонно-промисловому комплексі є виявлення правоохоронними органами корупційної схеми, що пов'язана із незаконним збагаченням посадових осіб підприємства оборонно-промислового комплексу, суть кримінального правопорушення полягала у тому, що дві сторони, а саме Державне підприємство, що працює у військовій галузі та Міністерство оборони іноземної держави уклали між собою три

контракти, які передбачали здійснення ремонту та постачання військової техніки на суму, що складала 560,1 мільйонів доларів США.

Відповідно до умов контракту Державне підприємство оборонного комплексу отримало суму грошей у розмірі 261,1 мільйонів доларів США і на виконання умов контрактів виготовило та здійснило часткову поставку військової техніки на користь іноземної держави, відомим є також факт, що державне підприємство також залучило для надання агентських, консультаційних, юридичних та ряду інших послуг міжнародні компанії [4,с.17].

Пізніше став відомий факт того, що Державне підприємство оборонно-промислового комплексу з метою привласнення коштів під виглядом забезпечення виконання підписаних контрактів залучило чотири підконтрольні їм іноземні компанії з ознаками фіктивності, на рахунки яких державне підприємство перерахувало оборонно-промислового комплексу перерахувало 29 мільйонів доларів США, відповідно при цьому зазначені компанії не надавали будь-яких послуг і діяли в інтересах конкурентів Державного підприємства оборонно-промислового комплексу іноземної держави,їх участь призвела до припинення реалізації контрактів,по даному факту було розпочате кримінальне провадження правоохоронними органами [4,с.17].

Наступною досить цікавою корупційною схемою є відмивання доходів, отриманих від вчинення корупційних дій у енергетичній сфері. Варто зазначити ,що історія корупції у сфері енергетики України налічує вже декілька десятків років, настільки вже давно ця сфера життєдіяльності суспільства є уражена корупцією. Наявність шаленої корупції в енергетичній сфері пояснюється відсутністю адекватної конкуренції, прозорості та наявністю залежності від олігархів-монополістів, такий чинник робить галузь енергетики дуже вразливою для корупції [4,с.20].

В результаті того, що останніми десятиліттями в Україні не проводилося жодних реформ в енергетичній сфері економіки, цілий список

чиновників та посадових осіб в Україні роками отримували величезні прибутки, здійснювали контроль над діяльністю енергетичних монополій, сьогодні також продовжують маніпулювати та вчиняти корупційні дії у сфері енергетики України, сектори та відділи видобутку газу, вугілля, виробництва та постачання електричної, теплової енергії досі відображають інтереси окремих корпорацій [4,с.20].

Більше того, варто наголосити, що пронизаний корупцією енергетичний державний сектор впродовж досить тривалого часу активно використовувався країною-терористом РФ, з метою зміцнення та шантажу, управління всіма справами в Україні [4,с.20].

Відповідно, стає зрозумілим, що корупційні схеми сприяють поваленню економіки та загрожують Національній безпеці України.

Тінізація національної економіки включає різноманітні схеми та корупційні дії, спрямовані на ухилення від оподаткування та уникнення офіційного регулювання. Деякі з типових схем та корупційних дій щодо тінізації національної економіки включають наступні.

По-перше, ухилення від сплати податків включає представлення недостовірної інформації про дохід або використання складних міжнародних схем для перенесення прибутків у країни з низькими податковими ставками.

По-друге, використання тіньових каналів фінансування передбачає використання нелегальних або неофіційних шляхів для здійснення фінансових операцій, що дозволяє уникнути офіційного контролю та оподаткування.

По-третє, фальсифікація фінансової звітності включає подання неправдивої інформації у фінансові звіти, з метою зниження обсягу оподаткування та зменшення суми податків, які підприємство повинно сплатити.

По-четверте, корупційні схеми у сфері державних закупівель можуть включати отримання хабарів або використання впливу для отримання

державних контрактів за завищеними цінами або для вигоди конкретних постачальників.

По-п'яте, використання фіктивних структур та компаній може включати створення фіктивних компаній або структур для перенесення прибутків, уникнення оподаткування та приховання власності або доходів.

По-шосте, використання нелегальної праці та підробленої продукції може включати використання нелегальної робочої сили або виробництво підробленої продукції з метою уникнення оподаткування та зниження витрат виробництва.

Висновки до розділу 2

Отже, підводячи підсумки по другому розділу кваліфікаційної роботи, варто зазначити, що подолання корупції в Україні є надзвичайно важким та довгим процесом, однак Україна робить певні успіхи за світовим Індексом сприйняття корупції і протягом 2021,2022 та 2023 років показники України з кожним роком покращувалися і це дає велику надію на щасливе і успішне майбутнє нашої країни, як повноправного члена Європейського Союзу.

Проте, корупція є і ще досить довго буде однією із найважливіших проблем нашого суспільства, відповідно до опитування громадян України, що відбулося в грудні 2022 року, корупція займає третє місце по важливості серед всіх проблем, що потребують вирішення, на другому місці висока вартість оренди житла а на першому місці повномасштабна війна.

Як свідчать дані оцінок соціальних опитувань, близько 30% українців вважає, що внутрішні загрози для України є більш небезпечні, ніж зовнішні, а оцінюючи корупцію за 10-бальною шкалою, оцінка корупції в Україні становить 8,54 бала, що є досить високим показником.

Корупція, як деструктивне явище сьогодні становить для української економіки загрозу розширення тіньової економіки, неефективне

використання бюджетних коштів, погіршення інвестиційного клімату та багато інших загроз.

Серед найбільш типових корупційних схем варто визначити вимивання коштів через міські цільові програми, витрачання коштів на які не приносить ніякої користі місту і територіальній громаді, а навпаки дозволяє зловмисникам витратити безмежні суми грошей на свої потреби, адже ніякого контролю практично не існує у даній сфері діяльності, відмивання грошей через корупційні схеми в оборонно-промисловому комплексі, приносить величезні статки корупціонерам через наявність конфіденційності і повномасштабну війну де все легко можна списати, сфера енергетики вже більше ніж двадцять років страждає від корупції олігархів та чиновників.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

3.1. Вектори вдосконалення антикорупційного законодавства України

У попередніх розділах кваліфікаційної роботи було досліджено корупцію як негативне соціальне явище та здійснено аналіз рівня корупції, надано оцінку корупції, було названо декілька типових корупційних схем. Натомість на кінець наукового дослідження варто назвати певні шляхи вирішення і шляхи подолання корупції, і тут на нашу думку варто розпочати з подолання правових прогалин в антикорупційному законодавстві, розробити вектори вдосконалення антикорупційного законодавства України.

Якщо здійснити аналіз чинного законодавства України, варто звернути увагу на трактуванні феномену корупції та на відповідному комплексі заходів, щодо протидії корупції, які є передбачені Законом України “Про запобігання корупції”, і згідно із правових норм цього Закону, корупцією є діяння (дія чи бездіяльність), що передбачає використання службовою особою наданих їй службових повноважень та реалізацію нею можливостей стосовно одержання власної неправомірної вигоди [27].

Наукові дослідження багатьох науковців показали, що відсутність чітко сформованого і законодавчо врегульованого механізму фіксації корупційних правопорушень, відсутність чітко визначеного антикорупційного законодавства призводить до збільшення рівня корупції.

Реформування антикорупційного законодавства відповідно до світових стандартів передових країн є логічним і обов’язковим наслідком інтеграційних процесів в Україні і необхідним для країни етапом боротьби з корупцією [39].

Діяльність органів державної влади має розроблюватися не лише на розробку досконалого антикорупційного законодавства, яке б повністю

відповідало міжнародним стандартам та критеріям Європейського Союзу, але і досить необхідним є реалізувати міжнародне співробітництво України у сфері боротьби із корупцією, надавати іншим країнам допомогу у боротьбі з корупцією, таким чином, це б значно знизило рівень корупції на міжнародному рівні [39].

Нажаль в Україні є досі невирішені питання, що стосуються впорядкування адміністративних процедур, встановлення певних механізмів вирішення конфлікту інтересів, притягнення до відповідальності осіб, що вчинили корупційні правопорушення і користуються недоторканністю, також варто додати, що на сьогоднішній день в українському законодавстві не існує правових засобів, які б були заздалегідь розробленими для усунення причин і умов, що призводять до виникнення корупційних ризиків у сфері службової діяльності [39].

Є і певні досить позитивні аспекти у сфері вдосконалення антикорупційного законодавства і антикорупційного механізму загалом, зокрема це прийняття 20 червня 2022 року Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки, метою якої є досягнення суттєвого прогресу у сфері запобігання та протидії корупції, забезпечення злагодженості та системності механізму антикорупційної діяльності, також необхідно підкреслити, що у даній стратегії явище корупції розглядається, як одна із основних перешкод стабільному економічному розвитку і розбудови демократичних інститутів України [2].

В теперішній час варто розуміти, що незважаючи на повномасштабну війну на території України, у надважких умовах воєнного стану необхідно реформувати і дещо змінити антикорупційне законодавство, що Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки була виконана в повному обсязі всі ми змогли побудувати сильну і процвітаючу Україну, в якій рівень корупції є практично нульовим.

В умовах правового режиму воєнного стану варто спершу здійснити перегляди антикорупційного законодавства, що стосуються:

1. Обмежень, які є пов'язані із суміщенням з іншими видами діяльності певної категорії осіб, що залучені до проведення мобілізації;
2. Роз'яснень, що стосуються деяких оціночних понять, які містяться в Законі України “Про запобігання корупції”, а саме це такі поняття, як “подарунки, які відповідають загально визнаним поняттям про гостинність”, “гостинність”, “суддівська практика зі спорту та інструкторська практика зі спорту”.
3. Удосконалення правових норм, що стосуються положень про надання гуманітарної допомоги;
4. Необхідності створення чітко визначеної прозорої системи, яка б гарантувала забезпечення отримання гуманітарної допомоги та коштів, порядок використання цих коштів;
5. Створення певної відкритої платформи, яка б служила для здійснення контролю за використанням гуманітарної допомоги та відслідковувала б порядок витрачання коштів;
6. Забезпечення в майбутньому процесу цифровізації, створення антикорупційних електронних платформ і систем мало б стати потужним вектором удосконалення державної антикорупційної політики і законодавства у сфері антикорупційної діяльності [2].

Велике значення для вдосконалення антикорупційного законодавства має переймання позитивного досвіду провідних світових країн у діяльності боротьби з корупцією. Варто іноді запозичити досвід зарубіжних країн, щоб покращити становище із корупцією у країні своїй.

Наприклад, українським законодавцям було б корисно переймати успіх Великобританії у діяльності боротьби із корупцією, у Великобританії існує досить висока правова культура і правова свідомість громадян, є високий рівень правової свідомості та правової культури громадян [30].

Необхідно наголосити, що Великобританія є однією із перших країн, де почали розробляти антикорупційне законодавство з метою ведення боротьби із корупцією, для цієї держави є характерна висока громадська думка

населення, яке і бере на себе в деякій мірі роль неофіційного контролюючого органу. Перший законодавчий акт про корупцію у Великобританії був прийнятий органами державної влади ще у далекому 1889 році [30].

Фундаментальним і основним діючим органом ще веде боротьбу із корупцією у Великобританії є так званий Комітет Нолана, що був заснований у жовтні 1994 року, цей орган державної влади займається відстеженням безпосередніх корупційних процесів в основних сферах громадського життя суспільства, ретельно стежить за діяльністю чиновників, щоб вони не займалися корупційними діями і незаконним збагаченням, до чиновників, які потрапляють у поле зору Комітету Нолана відносяться члени парламенту, що працюють консультантами фірм та мають амбіції впливати на державну політику, міністри, які працюють у галузях, регулюванням діяльності яких перед тим займалися в уряді [30].

Верховній Раді України варто доцільно перейняти успіх Великобританії у галузі боротьби з корупцією та всіма корупційними проявами, звісно це такий легкий і швидкий процес, спочатку необхідно створити міцне правове підґрунтя, привести законодавство України до відповідності всім вимогам законодавства Європейського Союзу, необхідно усунути всі правові прогалини та неточності, слід розвивати високу правову культуру і свідомість громадян, розвивати професійну етику державних службовців, змінити менталітет і певні життєві звички населення України, лише тоді можна запозичувати досвід успішних і заможних іноземних держав, і запроваджувати його на території України.

Дуже цікавим є досвід Німеччини у сфері боротьби з корупцією, аналізуючи антикорупційне законодавство ФРН варто визначити декілька особливостей, зокрема основою боротьби з корупцією в Німеччині є знищення матеріальної бази злочинних угруповань, які займаються вчиненням корупційних дій. Знищення матеріальної бази досягається шляхом безпосередньої конфіскації майна та шляхом створення належної, чіткої і

сильної правової бази щоб унеможливити вчинення корупційних злочинів та “відмивання” грошей, майна одержаних злочинним шляхом [30].

Наступною особливістю антикорупційного законодавства Німеччини є обов’язок перевірки посвідчення особи громадянина, якщо він робить банківський внесок у розмірі певному розмірі, який є більший ніж допустимий, також банківські установи зобов’язані подавати правоохоронним органам інформацію про операції з грошима які перевищують певну визначену суму, однак лише за умов коли така інформація буде використана лише в інтересах органів досудового розслідування [30].

Впровадження таких правових положень антикорупційного законодавства Німеччини у антикорупційне законодавство України було б значним поштовхом у боротьбі із корупцією, дозволило б зменшити рівень корупції в Україні, наблизило б країну на декілька кроків вперед до вступу у Європейський Союз.

Німеччина не будувала свою антикорупційну систему і законодавство з 0,а використовувала досвід Ізраїлю ,було запозичено практику створення списку корумпованих фірм,суть такого механізму проявляється у тому,що фірма включена до такого реєстру позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення і знижується її конкурентоздатність [30].

Отже,щоб надалі успішно боротися з корупцією і її знизити,необхідно реформувати антикорупційне законодавство,заповнювати правові прогалини,запозичувати позитивний досвід світових країн.

3.2. Вдосконалення заходів і засобів протидії корупції в Україні

В сучасних умовах реформування та зміни українського суспільства , великого значення набуває проблема корупції та розробка рекомендацій і шляхів вирішення, пов’язаних з корупцією. Серед проблем, які є пов’язані із

корупційними проявами і які є наслідком корупції необхідно виокремити такі, як:

- Неefективність корупційних фінансових потоків з огляду економіки країни;
- Гальмування соціально-економічних реформ;
- Збільшення соціальної напруги в суспільстві;
- Істотне зниження рівня соціального захисту;
- Формування протиправного способу життя [35].

Також однією із суттєвих проблем, що породжує корупція є значне зменшення довіри населення до державних інституцій та до органів державної влади, а недовіра до влади завжди призводить до політичної нестабільності, мітингів та соціальних протестів, також до цієї проблеми додається поширення корупції за межі території України, що дуже негативно впливає на міжнародний авторитет нашої країни, це значно сповільнює надходження іноземних інвестицій, знижує об'єми товарообороту і надійність міжнародних угод [32].

Науковець Мовчан А.В. пропонує такі рекомендації щодо боротьби з корупцією:

- Започаткування багатоцільової системи протидії корупції;
- Реформування спеціалізованого антикорупційного суду;
- Удосконалення діяльності Національного агенства із запобігання корупції щодо забезпечення ефективності перевірки подання електронних декларацій високопосадовців та забезпечити оперативне реагування на факти виявлених порушень;
- Реформування органів ДБР у сфері протидії корупції;
- Удосконалення діяльності фінансової розвідки;
- Забезпечити спрощення процедури податкової звітності та сплати податкових і неподаткових платежів;

- Здійснення посилення вимог до діяльності контрольно-наглядових органів, подальше скорочення кількості необхідних ліцензій, дозволів і патентів;
- Створити чітке розмежування повноважень органів державної влади щодо надання адміністративних послуг і виконання контрольно-наглядових та інспекційних функцій;
- Остаточного відмовитися від негрошових форм розрахунків у господарському комплексі України;
- Забезпечення прозорості у сфері процесів приватизації та здійснення державних закупівель, проведення тендерів і аукціонів;
- Розпочати розвиток електронного урядування;
- Забезпечити процес реформування в органах державної служби та органах місцевого самоврядування, з метою забезпечення їх чесної та професійної діяльності;
- Залучення населення до створення громадських організацій у сфері протидії корупції та всім корупційним проявам;
- Формування системи підготовки фахівців з антикорупційної діяльності та проведення з ними антикорупційної освіти в системі підготовки фахівців усіх спеціальностей [21].

Цілком погоджуємося із рекомендаціями науковця Мовчана А.В., втілення даних рекомендацій в життя було б досить потужним комплексом заходів у сфері боротьби з корупцією, значно б знизило рівень корупції в Україні.

Окситюк Ж.С. та Кризина Н.П. у своїх наукових дослідженнях дають таку рекомендацію про те, що найбільш ефективним способом боротьби з корупцією є співпраця громадян з правоохоронними органами, під такою співпрацею розуміється взаємодія між звичайним громадянином та спеціальним суб'єктом, який є наділений владними повноваженнями і виконує правоохоронну функцію, зокрема це органи Національної поліції

України, НАБУ, НАЗК, СБУ, вищий антикорупційний суд, митні органи, органи захисту прав споживачів та інші [24].

Багато дослідників вважає, що для того, щоб боротьба з корупцією була ефективною, необхідно підвищити рівень політичної волі у боротьбі з корупцією та застосувати такі шляхи вирішення проблеми з корупцією:

- Запроваджувати ефективні антикорупційні закони та заходи;
- Забезпечувати належне фінансування антикорупційних органів;
- Не допускати політичного тиску на антикорупційні органи;
- Притягувати всіх без винятку осіб, винних чи причетних до скоєння корупційних правопорушень, в тому числі і представників вищих органів державної влади, закон повинен бути один для всіх, кожен в якому статусі і на якій би посаді не перебував має дотримуватися діючого законодавства України;
- Політична воля є важливою умовою для успішної боротьби із корупцією, без наявності політичної волі боротьба з корупцією буде неефективною;
- Забезпечити доопрацювання і покращення ряду реформ, що були розпочаті в Україні з метою боротьби із корупцією;
- Необхідність проведення до кінця всіх реформ у Національному антикорупційному бюро України, оскільки НАБУ досить часто стикається з проблемою тиску з боку корупціонерів, що мають суттєве положення у суспільстві, гроші, владу і зв'язки із впливовими чиновниками, а наявних сил і засобів НАБУ іноді недостатньо для протидії цьому тиску;
- Варто проводити надалі потужні реформи у судовій системі, оскільки на сьогоднішній день судова гілка влади в Україні є дуже корумпованою;
- Вдосконалення антикорупційного законодавства до відповідності міжнародним стандартам;
- Підвищення ефективності роботи правоохоронних органів, необхідно суттєво реформувати правоохоронну систему

України, правоохоронні органи мають бути такими ефективними, як в розвинених країнах Європейського Союзу;

➤ Потрібно суттєво зміцнити громадянське суспільство, до такого ступеня, щоб воно могло ефективно протидіяти корупції та всім корупційним проявам, варто підвищувати обізнаність громадян про корупцію, надати для них інструменти, з якими б вони могли успішно протидіяти корупції [40, с. 7-8].

З огляду на всі рекомендації та шляхи вирішення проблеми корупції, дослідивши корупцію достатнім чином, всі її прояви та аспекти ми сформуваємо свої рекомендації та шляхи подолання корупції, які б доцільно було б застосовувати найближчі десять років.

На нашу думку необхідно втілити у життя такі шляхи вирішення корупційної проблеми:

1. Змінити відношення громадян України до корупції та створення несприятливого середовища для корупції і злочинності загалом;

2. Реформувати вищі органи державної влади, влада перш за все має в першу чергу думати за народ, а не за власні інтереси і власне збагачення, потрібно проводити жорсткий відбір на посади вищих органів державної влади, люди які йдуть працювати на такі посади повинні розуміти, що йдуть служити народу України і Україні загалом, а не сприймати високу посаду, як можливість розкрадати державний бюджет України. Наприклад, для реформування вищих органів державної влади та запобігання корупції необхідно встановити жорсткі критерії відбору кандидатів на посади, впровадити систему електронного декларування, зміцнити незалежність антикорупційних органів, встановити жорсткі покарання за корупційні порушення та залучити громадськість до контролю діяльності посадовців.

3. Змінити бюрократичний рівень, оскільки саме він є сприятливим середовищем для корупції через створення складних умов праці, обслуговування, навчання та всіх інших сфер.

Для того, щоб ефективно боротися з корупцією, необхідно застосовувати заходи і засоби протидії корупції, зменшення рівня корупції посприяє подоланню дуже багатьох проблем, серед яких є проблема тінізації Національної економіки та легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Також, варто здійснювати постійне вдосконалення заходів і засобів протидії корупції, адже корупція і злочинність загалом теж розвиваються, злочинці стають мудрішими та хитрішими, злочини набувають все більш складного характеру практично з кожним роком. Саме тому необхідно вдосконалювати систему заходів і засобів боротьби з корупцією.

Досить багато вчених на науковців вже досліджували сферу вдосконалення механізмів протидії корупції, серед них варто відмітити Анатолія Суббота і Юрія Дем'янчука. У своїй науковій статті вони пропонують наступним чином покращити систему засобів боротьби з корупцією:

- Оптимізація штатів центральних апаратів, потрібно зменшити кількість державних службовців, привести їх кількість у відповідність до повноважень, які є покладені на той чи інший підрозділ, необхідно забезпечити загальні принципи службового зростання державних службовців;
- Переробити та вдосконалити законодавчі акти у сфері протидії та боротьби з корупцією, варто розробити такі законодавчі нормативно-правові акти, які б сприяли удосконаленню дисциплінарної практики та формування режиму припинення корупції;
- Забезпечення можливості вибору для державного службовця, тобто для зниження рівня необґрунтованого адміністративного розсуду в питанні застосування адміністративного примусу необхідно встановити певний правовий механізм, який даватиме державному службовцю можливість вибору між застосуванням заходів попереджувального характеру і заходів адміністративного покарання у разі виявлення працівником державної служби ознак адміністративного правопорушення;

- Переїняття зарубіжного досвіду у сфері боротьби з корупцією, використання антикорупційних програм, які використовували у своїй діяльності зарубіжні країни, та впровадження таких програм на території України;
- Створення інститутів, які займаються веденням боротьби з корупцією та реформування вже діючих антикорупційних інститутів;
- Забезпечення виховання несприйняття корупції у суспільстві, в громадян має бути сильна воля та свідомість, які б мотивували бути чесними і перед самим собою і перед суспільством та державою;
- Створення масштабної реформи системи державного управління, яка спрямована на зменшення кількості працівників державного апарату та підвищення ефективності роботи органів державної влади [38].

Серед науковців, крім шляхів покращення заходів та засобів боротьби з корупцією, існують переконання і щодо створення абсолютно нових засобів протидії корупції в обличчі нових і незалежних органів державної влади, зокрема науковець Євген Невмержицький та інші вчені дають поради стосовно створення в Україні абсолютно нового антикорупційного органу державної влади, який би не належав до жодної із гілок влади і не підкорявся б жодній із них, такий антикорупційний орган має працювати як ФБР у США та проводити досудове розслідування і оперативно-розшукову діяльність лише по лінії корупції, займався б створенням державної антикорупційної політики і контролював би її втілення в життя, дотримання її та виконання [22].

Заслугове на увагу досвід у сфері вдосконалення антикорупційних засобів у Казахстані, головним пріоритетом роботи антикорупційних засобів Казахстану є попередження корупції, формування негативного ставлення населення до усіх проявів корупції, і треба чітко розуміти що такі ж самі моральні принципи мають існувати і в Україні, окрім того в Казахстані діє такий нормативно-правовий акт, як Етичний кодекс державних службовців, в Україні поки що такого кодексу не існує [25].

Проведення ефективної боротьби з корупцією вимагає вдосконалення і певних заходів боротьби з корупцією, зокрема науковці Ірина Матвієнко та Оксана Маланчук пропонують наступні шляхи покращення антикорупційних заходів:

- Вдосконалення механізмів впровадження ефективних антикорупційних програм в органах виконавчої влади та в органах місцевого самоврядування;
- Прийняття відповідних нормативно-правових актів з метою посилення ефективності діяльності уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції;
- Створення електронного документообігу в органах державної влади та органах місцевого самоврядування та електронного уряду з відкритістю інформації, яка може бути основою для корупційних дій;
- Створення єдиних інформаційних та ресурсних центрів на територіальному рівні;
- Вдосконалення рівня прозорості прийняття рішень на територіальному рівні;
- Підвищення рівня обізнаності з питань доброчесності народних депутатів обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад та інших виборних осіб місцевого самоврядування ,а також органів державної влади і громадськості як на індивідуальному рівні так і на інституційному рівні;
- Запровадження механізму попереднього громадського обговорення суспільно важливих рішень з використанням позитивного досвіду України та успішної практики іноземних країн;
- Використання програмно-цільового методу при розробці програм, заходів та активації механізмів реалізації державної політики протидії корупції, основними перевагами якого має бути комплексність вирішення проблем, досягнення мети і завдань ,концентрація тимчасових, фінансових і людських ресурсів [20].

Втілення усіх цих заходів у життя значно посприяє формуванню потужної антикорупційної політики, яка загалом являє собою сукупність законодавчих, політичних, економічних, інформаційних, організаційних засобів, спрямованих на державне регулювання у сфері боротьби з корупцією та є однією із складових кримінально-правової політики держави [40].

Ефективне вдосконалення засобів та заходів боротьби з корупцією також полягає і у проведенні успішної антикорупційної стратегії, яка передбачає:

- Оптимізацію функцій держави та місцевого самоврядування;
- Цифрову трансформацію реалізації повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування;
- Створення більш зручних та законних систем задоволення послуг та потреб громадян;
- Забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень та корупційних дій;
- Формування в громадян стану суспільної нетерпимості до корупції [5].

З огляду на погляди різних науковців та проведеного дослідження пропонуємо наступні шляхи вдосконалення антикорупційних засобів та заходів:

1. Спрощення процедури заповнення електронних декларацій НАЗК, вважаємо, що процес заповнення декларації є дещо бюрократичний, а отже сприяє навпаки уникненню відповідальності.

2. Формування щорічної стратегії по боротьбі з корупцією, чесне оприлюднення рівня корупції серед населення, проведення з громадянами профілактичних заходів з приводу боротьби з корупцією, навчити їх відстоювати свої права.

3. Висвітлення інформації у засобах масової інформації, що сприятиме поінформованості громадян у сфері їх прав та обов'язків. Адже,

великою проблемою є відсутність знань у сфері законодавства України, це призводить до соціальної та правової незахисності громадян.

Висновки до розділу 3

Незважаючи на повномасштабну війну на території України, проблема корупції і боротьба з цим явищем безперервно триває, і на шляху боротьби із корупцією перш за все варто реформувати антикорупційне законодавство України.

Велике значення для реформування антикорупційного законодавства України має використання позитивного зарубіжного досвіду іноземних країн, які зараз є заможними та успішними країнами, зокрема Німеччини, Великобританії, є велика ймовірність, що запровадження європейських антикорупційних стандартів значно вплине на рівень корупції в Україні.

Серед шляхів вирішення проблем боротьби з корупцією варто зазначити, що необхідно змінити відношення громадян до корупції, дане явище має сприйматися всіма верствами населення як негативне.

З огляду на покращення заходів та засобів у боротьбі з корупцією, вартує оптимізувати роботу органів державної влади та органів місцевого самоврядування, полегшити процес електронного декларування НАЗК, підвищити правову обізнаність громадян, створити більш зручні та законні системи задоволення послуг українців, тощо.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційні роботі досліджено теоретичні основи запобігання та протидії корупції як основної передумови детінізації Національної економіки та запобігання відмиванню коштів. Проведена оцінка рівня корупції за Індексом сприйняття корупції серед світових країн та опитування громадян України стосовно рівня корупції в Україні, запропоновані рекомендації щодо покращення антикорупційного законодавства, визначені шляхи вирішення корупції та покращення засобів і заходів боротьби з корупцією. На основі проведеного дослідження зроблені такі висновки:

1. Корупція є протиправним діянням, що вчиняється особою використовуючи надані їй повноваження чи без таких з метою незаконного збагачення або ж задоволення своїх певних потреб і послуг, є дуже складною проблемою, яку ще повністю не змогла побороти жодна країна світу, однак найбільш успішні та розвинені країни навчилися локалізувати корупцію та утримувати її на певному стабільному рівні, не дозволяючи надалі рости рівню корупції.

2. Систему антикорупційного законодавства України складає Конституція України, КК України, КПК України, КУпАП, Закон України “Про запобігання корупції”, Закон України “Про державну службу”, Закон України “Про звернення громадян” та ряд інших нормативного правових актів.

3. В Україні існує досить велика система механізмів та заходів протидії і боротьби з корупцією, до таких заходів варто віднести обмеження суб’єктів, врегулювання конфлікту інтересів, правила етичної поведінки, процедури фінансового контролю, забезпечення державного захисту викривачів, притягнення до юридичної відповідальності осіб, які визнані винними у вчиненні корупційних правопорушень, заборона на одержання соціальних пільг, каральні та організаційно-управлінські заходи. З огляду до сьогодення необхідно постійно удосконалювати механізми та засоби протидії корупції;

4. Доведено, що корупція є сприятливим середовищем для тінізації Національної економіки та вчинення кримінальних правопорушень у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, стало зрозуміло, що чим вищий рівень корупції в державі тим вищий рівень вчинення вказаних діянь і злочинності загалом, саме тому зниження рівня корупції є передумовою детінізації Національної економіки та запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

5. Подолання корупції є надзвичайно важким та довгим процесом, проте спостерігаються певні успіхи України, за світовим Індексом сприйняття корупції за 2021-2023 роки показники України покращилися і це дає певну надію на успішне майбутнє нашої країни.

6. Однак як свідчать дані опитування населення України, корупція займає третє місце по важливості серед всіх проблем країни і як свідчать дані соціальних опитувань, близько 30 % українців вважає, що внутрішні загрози, серед яких і корупція, є більш небезпечні ніж зовнішні загрози, оцінка рівня корупції на 2022 рік за думкою населення становить 8,54 бала, по 10-бальній шкалі, що є досить високим показником.

7. Корупція, як деструктивне явище сьогодні становить дуже багато загроз, серед яких можна виділити розширення тіньової економіки, ріст злочинності, втрата авторитету на міжнародній арені, втрата довіри населення до органів державної влади.

8. Серед типових корупційних схем значного поширення набули відмивання коштів через міські цільові програми, відмивання коштів в оборонно-промисловому комплексі, що становить небезпеку для національної безпеки України.

9. Великого значення у боротьбі з корупцією набуває реформування антикорупційного законодавства, яке не є досконалим і має багато правових прогалин, однак його можливо зміни, особливо, якщо переймати антикорупційний успіх інших країн які вже вирішили багато проблем, пов'язаних з корупцією. По-перше, слід аналізувати та вивчати

антикорупційне законодавство та практику інших країн, які досягли успіхів у боротьбі з корупцією, з метою ідентифікації найефективніших підходів та інструментів. По-друге, варто вдосконалювати законодавство шляхом усунення правових прогалин та введення нових нормативних актів, спрямованих на запобігання корупції та покарання осіб, які порушують антикорупційні закони. По-третє, варто забезпечити ефективний механізм моніторингу та оцінки впливу нових антикорупційних законів, щоб забезпечити їхню реалізацію та виявлення можливих недоліків чи прогалин у законодавстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 100 корупційних схем в регіонах України.2020.URL: <https://www.rpk.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/as-100-schemes-2-1.pdf>
2. Біленко В.А. Шляхи удосконалення антикорупційного законодавства в Україні в умовах війни. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284714/278801>
3. Висоцька І.Б., Висоцький В.М. Корупція в Україні: Сутність і наслідки для економіки. Науковий вісник 1'2017 Львівського державного університету внутрішніх справ. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1119/1/%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>
4. Відмивання доходів,отриманих від корупційних діянь. Державна служба фінансового моніторингу України,2016.38 с.URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D0%94%D0%A1%D0%A4%D0%9C%D0%A3/2016%2012%2029_Tipolog_2016.pdf
5. Гришук М. Політика України у сфері запобігання і подолання корупції: проблемні аспекти та перспективи удосконалення. Актуальні проблеми правознавства, 2(26) 2021. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1203>
6. Єдиний державний реєстр осіб,які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Національне агенство з питань запобігання корупції.2024.URL: <https://corruptinfo.nazk.gov.ua/>
7. Запобігання корупції:підручник/Б.М.Головкін, О.Ю.Шостко, О.В.Новіков та ін.;за заг. ред. Б.М.Головкіна. Харків:Право,2019.296 с.
8. Запобігання та протидія корупції:навчальний посібник;4-те видання за ред. А.М. Михненка. Київ. ДННУ “Академія фінансового управління”,2013.664 с.

9. Індекс сприйняття корупції-2023.URL:<https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2023/>
10. Індекс сприйняття корупції - 2023. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/#/>
11. Індекс сприйняття корупції-2021.URL:<https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2021/>
12. Індекс сприйняття корупції-2022.URL:<https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2022/>
13. Кодекс законів про працю України: Кодекс України від 10.12.1971 р.№322-VIII.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення:Закон України від 07.12.1984 р.№8073¹-X.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
15. Комплаєнс для малого та середнього бізнесу. Як ефективно боротися з корупцією. Проект USAID “Впевнений бізнес-заможна громада”,2015.25 с.
16. Конституція України від 28 червня 1996 р.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
17. Корупція в Україні 2022:розуміння,сприйняття,поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу.-Київ,2023. – 172 с.URL: <https://nazk.gov.ua/uk/doslidzhennya-koruptsiyi/>
18. Корупція:теоретико-методологічні засади дослідження/керівник авт. кол. доц. І.О.Ревак.-Львів:ЛьвДУВС,2011.-220 с.
19. Кримінальний кодекс України:Закон України від 05.04.2001 р.№2341-III.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n198>
20. Матвеєнко І.,Маланчук О. Вдосконалення антикорупційних заходів на територіальному рівні:виклики та перспективи. Теоретичні та прикладні питання державотворення ,механізми державного управління, випуск 26,2021. URL: <http://taais.oridu.odessa.ua/article/view/239030>

21. Мовчан А.В. Актуальні проблеми протидії корупції в Україні. Вісник кримінального судочинства №1, 2017. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/1_2017_Movchan.pdf
22. Невмержицький Є.В. Проблеми удосконалення антикорупційних механізмів. ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, наукові записки , випуск 4(60), 2018. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nevmerezhytskyi_problemy.pdf
23. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. Київ: КНТ, 2008. 368 с.
24. Окситюк Ж.С., Кризина Н.П. Запобігання корупції на державній службі: сучасний стан та проблеми. Державне управління, інвестиції: практика та досвід №8, 2021. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2021/20.pdf
25. Пархоменко-Куцевіл О.І. Шляхи вдосконалення системи антикорупційних заходів у Казахстані: досвід для України. Проблеми встановлення правової демократичної держави, південноукраїнський правничий часопис, 4-2018, ч.1, 2018. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/4/part_1/6.pdf
26. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. №889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
27. Про запобігання корупції: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#top>
28. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. №361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
29. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. №1698-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
30. Прокопів Б, Бейгер В. Проблема вдосконалення антикорупційного законодавства України в контексті впровадження міжнародного досвіду.

Актуальні проблеми правознавства. Випуск 3 (11).2017.URL:
<https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/download/190/189>

31. Публічне управління:проблеми та перспективи:матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет конференції,м. Харків,23 листопада 2023 року. –Харків:ТОВ “Константа”,2023. –16 с.URL:
http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/30694/1/%D0%A1%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D1%80%D1%87%D1%83%D0%BA2_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%9F%D0%A3%D1%96%D0%90_2023.pdf

32. Самодай В.П.,Ковтун Г.І. Корупція:загрози та наслідки для соціуму. Економіка та суспільство,випуск №49,2023.URL:
<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2360/2281>

33. СБУ викрила багатомільйонні розкрадання коштів під час закупівлі запасних частин підрозділами Укрзалізниці // Офіційний веб портал проекту “Залізниця без корупції”.URL:
<https://zbk.org.ua/2018/02/16/sbu-vikrila-bagatomiljonni-rozkradannya-koshtiv-pid-chas-zakupivli-zapasnix-chastin-pidrozdilami-ukrzaliznici/>

34. Словник іншомовних слів за ред.О.С.Мельничука.-1-е видання,Київ:Головна редакція “Українська радянська енциклопедія” (УРЕ),1974-776 с.

35. Сметаніна Н.В. Небезпечні наслідки корупції для особи,держави та суспільства. Право і суспільство,№4 частина 2,2017.URL:
http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/4_2017/part_2/37.pdf

36. Справа екс-судді Князева. Як НАБУ та САП викрили топ-корупціонера України. 2023. URL: <https://uainfo.org/blognews/1687254715-sprava-eks-suddi-knyazeva-yak-nabu-ta-sap-vikrili-top-koruptsionera.html>

37. Стан корупції в Україні 2023: сприйняття, досвід, ставлення.URL:<https://engage.org.ua/stan-koruptsii-v-ukraini-2023-spryjniattia-dosvid-stavlennia/>

38. Суббот А.,Дем’янчук Ю. Засоби протидії та запобігання корупції в умовах реформування законодавства. Підприємство,господарство і

право, адміністративне право і процес, №6, 2017. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/6/26.pdf>

39. Удосконалення антикорупційного законодавства на засадах світових стандартів. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_31896

40. Філіп В.В. Кримінально-правові проблеми боротьби з корупцією. Науковий вісник Ужгородського Національного університету, 2016. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39626/1/%D0%9A%D0%A0%D0%98%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E-%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%86%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%98%20%D0%91%D0%9E%D0%A0%D0%9E%D0%A2%D0%AC%D0%91%D0%98.pdf>

41. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

42. Через корупцію світова економіка щороку втрачає 2,6 трлн. доларів – ООН. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-svitova-korupcija/29646249.html>